

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Santos Masionytės,
V kurso, komercinės teisės
studijų šakos studentės

Magistro darbas

Teisė į juridinio asmens dalykinę reputaciją ir jos gynimas

Vadovė: Lekt. dr. Kristina Janušauskaitė

Recenzentas: Lekt. dr. Arūnas Želvys

Vilnius 2011

Turinys

1. Įžanga.....	3
2. Juridinio asmens dalykinė reputacija. Samprata.....	6
3. Teisės į juridinio asmens dalykinę reputaciją ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 10 straipsnio santykis.....	9
3.1. Konvencijos 10 straipsnio 2 dalies teisės normos aiškinimas.....	11
3.1.1 Saviraiškos laisvės sąlygotumas.....	11
3.1.2. Reikalavimai valstybių Konvencijos narių taikomiems saviraiškos laisvės ribojimams.....	16
(i) Reikalavimas ribojimus numatyti įstatymuose.....	18
(ii) Reikalavimas ribojimus taikyti tik dėl Konvencijos 10 straipsnio 2 dalyje išvardintų tikslų.....	20
(iii) Reikalavimas, kad ribojimai būtų būtini demokratinėje visuomenėje.....	20
(iv) Taikomų formalumų, sąlygų, apribojimų ar bausmių proporcingumas.....	22
4. Juridinio asmens dalykinės reputacijos pažeidimas ir jos gynimo būdai vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.24 straipsniu.....	27
(i) Replikos teisė.....	28
(ii) Tinkamo atsakovo byloje klausimas.....	31
4.1. Dalykinės reputacijos pažeidimo konstatavimas.....	34
4.1.1. Duomenų paskleidimo faktas.....	35
(i) „Paskleidimo“ sąvokos reikšmė.....	38
4.1.2. Faktas, kad žinios yra paskleistos apie konkretų juridinį asmenį.....	39
4.1.3. Faktas, kad paskleistos žinios žemina juridinio asmens dalykinę reputaciją.....	40
4.1.4. Faktas, jog paskleistos žinios neatitinka tikrovės.....	43
5. Teisės į juridinio asmens dalykinę reputaciją gynimo būdai.....	45
5.1. Įpareigojimas paneigti paskleistus duomenis.....	45
5.2. Reikalavimas teismo sprendimu pripažinti paskleistus duomenis neatitinkančiais tikrovės bei žeminančiais dalykinę reputaciją.....	46
5.3. Turtinės ir (ar) neturtinės žalos atlyginimas.....	47
(i) Turtinės žalos atlyginimas.....	47
(ii) Neturtinės žalos atlyginimas.....	48
5.4. Prevencinis ieškinys.....	50

5.5. Laikinių apsaugos priemonių taikymas.....	52
6. Išvados.....	54
7. Santrauka.....	56
8. Summary.....	58
9. Literatūros sąrašas.....	60

1. Įžanga

Galima sutikti, kad šiuolaikiniam moderniam verslo pasaulyje juridiniu asmeniu laikomas ne tik tam tikras nekilnojamasis turtas, akcijos, produkcija ar teikiamos paslaugos. Juridinio asmens vertė tiesiogiai susijusi su jo vardu ar žinomumu visuomenėje arba, kitaip tariant, reputacija. Dalykinė reputacija laikytina juridinio asmens nematerialiu turtu – viena reikšmingiausių vertybių, kuri įgyjama įdedant daug intelektinių pastangų, investicijų ir per pakankamai ilgą laiko tarpą.

Pozityvi juridinio asmens reputacija gali reikšti jo klestėjimą: pardavimus, galimus verslo partnerius, investicijas, vartotojų palankumą, kai tuo tarpu prasta reputacija gali turėti neigiamos įtakos juridinio asmens veiklai. Šiuolaikinė visuomenė ima atsigręžti į ekologines, aplinkosaugos, žmonių išnaudojimo problemas, vartotojų teisių gynimą, todėl laimi tos bendrovės, kurios turi gerą vardą. Milžiniškos korporacijos, anksčiau naudojasi neribota veiksmų laisve ir neretai pamindavę tiek įstatymų saugomas, tiek nesaugomas, bet demokratinėse valstybėse pripažįstamas moralines vertybes, šiandien yra linkusios elgtis apdairiau ir prisidėti prie problemų sprendimo, o ne jų kūrimo. Pastebėtina, kad didelės pinigų sumos aukojamos labdarai ar aplinkosaugos projektams, lėšos vis dažniau skiriamos pakeisti įrenginius mažesnės taršos labui, socialiai silpnesnių visuomenės grupių narių įdarbinimas – bendrovės nelinkusios kukliai nutylėti panašių pozityvių aplinkosaugos ar socialinių projektų ir akcijų, kurios be jokios abejonės yra sudėtinės tos esminės šiuolaikiniame verslo pasaulyje vertės – reputacijos dalys.

Juridinio asmens dalykinė reputacija yra neturtinė juridinio asmens teisė. Nors ši teisė neturi ekonominio turinio ir yra neatskiriama susijusi su jos turėtoju, tačiau šios neturtinės teisės pažeidimas gali įtakoti ir juridinio asmens finansinės padėties pablogėjimą, pelno sumažėjimą ateityje ir kitas neigiamas pasekmes, todėl įstatymai numato jos gynimą tiek turtinės, tiek ir neturtinės žalos atlyginimo pavidalu. Teigiama, nešanti pelną ir pritraukianti investicijas iš šalies juridinio asmens reputacija – didelių vidinių investicijų, daugelio intelektinių pastangų rezultatas, užtarnaujamas pakankamai sunkiai ir per pakankamai ilgą laiko tarpą, tačiau greit prarandamas tiek dėl paties juridinio asmens padarytų klaidų, tiek ir dėl konkurentų nesąžiningų veiksmų ar žiniasklaidos piktnaudžiavimo saviraiškos laisve. Manytina, kad tokią bendrovės vertybę reikia saugoti teisiniais mechanizmais.

Nagrinėjama tema yra aktuali, kadangi Lietuvos Respublikoje tiek fiziniai, tiek juridiniai asmenys vis dažniau ryžtasi kreiptis dėl pažeistų teisių apsaugos į viršnacionalines

institucijas, tokias kaip Europos Žmogaus Teisių Teismas. Šio teismo sprendžiamose bylose dažnai konstatuojamas atitinkamų tarptautinių teisės normų pažeidimas ir Lietuvos Respublikai tenka sumokėti iš savo biudžeto dideles kompensacijas. Nagrinėjant šią temą siekiama išsiaiškinti Lietuvos Respublikos teisinį reguliavimą bei nacionalinių teismų praktiką juridinio asmens dalykinės reputacijos pažeidimo konstatavimo ir jos gynimo koreliacijos su Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 10 straipsnyje įtvirtinta teise laisvai reikšti mintis bei įsitikinimus bei atitinkama Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija aspektu. Šiame darbe analizuojamų klausimų pagrindu siekiama įvertinti Lietuvos Respublikos reguliavimą dėl juridinio asmens teisės į dalykinę reputaciją bei jos gynimo bei prognozuoti, kokios perspektyvos lauktų Lietuvos valstybės Europos Žmogaus Teisių Teisme sprendžiant dėl galimo Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 10 straipsnio pažeidimo.

Šio darbo tikslas yra išanalizuoti tyrimo objekto – teisės į juridinio asmens dalykinę reputaciją ir jos gynimo - reglamentavimą Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse, aptarti Lietuvos Aukščiausiojo teismo praktiką taikant bei aiškinant minėtas Civilinio kodekso normas, ir, svarbiausia, ištirti ir aptarti šių normų bei nacionalinių teismų taikomų juridinio asmens dalykinės reputacijos gynbos būdų koreliaciją su Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje įtvirtinta teise laisvai reikšti mintis bei įsitikinimus.

Darbo originalumas grindžiamas tuo, kad Lietuvos teisės teorijoje nėra atlikta išsamesnės Civilinio kodekso normų, reglamentuojančių dalykinės reputacijos gynimą bei tokio gynimo praktikos, analizės Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijos dėl teisės laisvai reikšti mintis bei įsitikinimus kontekste.

Šiame darbe atitinkamai analizuojama Europos Žmogaus Teisių Teismo bei Lietuvos nacionalinių teismų jurisprudencija, Lietuvos Respublikos įstatymai, Civilinio kodekso komentaras, remiamasi aktualiais teisės specialistų straipsniais, moksline literatūra, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika.

Šiame darbe vadovaujamosi tokiais mokslinio tyrimo metodais: *lingvistiniu* – naudojant šį tyrimo metodą bus siekiama išsiaiškinti nagrinėjamų teisės aktų normų, tokių kaip Europos žmogaus teisių bei pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 10 straipsnis bei Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.24 straipsnis, prasme; *istoriniu* – darbe yra sulyginamos dabar galiojančios redakcijos Civilinio kodekso nuostatos, reglamentuojančios

dalykinės reputacijos gynimą, bei 1964 m. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civiliniam kodekse įtvirtintas reguliavimas, taip pat pateikiamas lyginimas tam tikrų Europos Žmogaus Teisių Teismo išreikšto požiūrio sprendimuose raidos aspektų; *loginiu, teleologiniu bei lyginamuoju* – šie tyrimo metodai naudojami aiškinantis įstatymų leidėjo prasmę įtvirtinant juridinio asmens dalykinės reputacijos gynimo mechanizmus, lyginant Civiliniame kodekse esantį reguliavimą su Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija ir atitinkamai darant išvadas.

2. Juridinio asmens dalykinė reputacija. Samprata.

Juridinio asmens dalykinė reputacija yra asmeninė neturtinė juridinio asmens teisė. Ši teisės saugoma vertybė yra įtvirtinta Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 114 straipsnio 1 dalyje: „*Civilinė teisė saugo asmenines neturtines teises ir vertybes, tai yra, vardą, gyvybę, sveikatą, kūno neliečiamybę, garbę, orumą, žmogaus privatų gyvenimą, autoriaus vardą, dalykinę reputaciją, juridinio asmens pavadinimą, prekių (paslaugų) ženklus ir kitas vertybes, su kuriomis įstatymai sieja tam tikrų teisinių pasekmių atsiradimą.*“¹. Pažymėtina, kad ši juridinio asmens teisė buvo įtvirtinta ir 1964 m. Civiliniame kodekse, tiesa, juridinis asmuo buvo įvardijamas kaip *organizacija*, o dalykinė reputacija tuomet, kaip ir fizinio asmens atveju, vadinta *garbe ir orumu*².

Juridinio asmens dalykinės reputacijos sąvokos apibrėžimo įstatymų leidėjas nepateikia, tačiau juridinio asmens dalykinės reputacijos samprata yra išaiškinta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje: „*Asmens dalykinė reputacija suprantama kaip jo geras vardas, teigiamas vertinimas ir požiūris visuomenėje, verslo aplinkoje.*“³. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat yra konstatavęs, kad teisė į fizinio asmens garbę ir orumą bei teisė į juridinio asmens dalykinę reputaciją nėra tapačios, tačiau „*<...> šios vertybės artimos savo prigimtimi ir jų apsaugai taikomais kriterijais. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos <...> požiūriu juridinio asmens dalykinė reputacija dėl savo ekonominės vertės gali būti saugoma ir ginama kaip turtas, t. y. vertybė, saugotina pagal Konvencijos 1 protokolo 1 straipsnį (nuosavybės apsauga) <...>.*“⁴. Negalima nesutikti, kad juridinio asmens dalykinė reputacija yra neatsiejamai susijusi su tam tikra turtine išraiška, iš esmės ji yra vienas tų faktorių, kurie lemia juridinio asmens – bendrovės ekonominę vertę, tačiau vis tik manytina, kad dėl tam tikrų jos specifinių savybių dalykinės reputacijos negalima prilyginti turtui, o tuo labiau sieti su tokiu jos vertinimu šios teisės saugojimą bei gynybą. Juridinio asmens dalykinė reputacija yra asmeninė neturtinė vertybė, neatsiejamai susijusi su jos turėtoju – ji neturi ekonominiu turinio, jos negalima perleisti kitiems

¹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262, 1.114 str. 1d.

² „*Pilietis arba organizacija turi teisę per teismą reikalauti paneigti žeminančias jų garbę ir orumą žinias, jeigu paskleidusysis, tokias žinias asmuo neįrodo, kad jos atitinka tikrovę.*“ (1964-07-07 Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 1964, Nr. 19-138, 7 str. 1 p.).

³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. lapkričio 24 d. nutartis civilinėje byloje *UAB "Naujasis aitvaras" v. V. Saveljevas*, Nr. 3k-3-630/2004, kat. 16.9.

⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „NEO GROUP“ v. S. G.*, Nr. 3k-3-441/2010, kat. 27.12; 44.2.4.2.

asmenims. Ypatingo statuso ir apsaugos ši juridinio asmens teisė nusipelnė dėl savo specifikos bei turinio – dalykinė reputacija yra ne kas kita kaip juridinio asmens – bendrovės - intelektinių pastangų, didelių laiko bei finansinių sąnaudų pareikalavęs produktas. Dalykinė reputacija sukuriama sunkiai, tačiau yra be galo trapi, o jos pažeidimo atveju apskaičiuoti ir įrodyti juridinio asmens praradimus yra labai sudėtinga ir praktiškai neįmanoma.

Visa ši specifika ir lemia dalykinės reputacijos, kaip asmeninės neturtinės juridinio asmens vertybės, įtvirtinimą įstatymuose, o kartu ir jos apsaugą – kartu su kitais gynimo būdais, juridiniam asmeniui suteikiama teisė reikalauti ir neturtinės žalos atlyginimo.

Europos Žmogaus Teisių Teismas („EŽTT“) savo praktikoje ne kartą yra pripažinęs juridinio asmens teisę į dalykinę reputaciją, tačiau dalykinė reputacija vertinama ne minėto Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos („Konvencija“) 1 protokolo 1 straipsnio, bet Konvencijos 10 straipsnio 2 dalies šviesoje, tai yra, ne kaip turtas, o kaip asmeninė neturtinė teisė.

Taip pat įdomu pastebėti, kad ankstesnė EŽTT praktika, kalbant apie asmens teisę į reputaciją, jos apsaugą, apsiribodavo paminėjimu, kad asmens reputacija yra viena iš Konvencijos 10 straipsnio 2 dalyje numatyto baigtinio sąrašo teisėtų tikslų, kurie gali būti pagrindu ribojant asmens teisę skleisti informaciją. Iš esmės EŽTT teigė, kad asmens reputacijos apsaugos mechanizmų įtvirtinimas nacionalinėje teisėje yra valstybės narės teisė, bet ne pareiga. Tačiau naujausia EŽTT praktika byloje dėl teisės skleisti informaciją pažeidimo, kur susikerta minėta teisė skleisti informaciją bei asmens teisė į reputaciją, asmens teisę į reputaciją vertina kiek drąsiau, suteikdamas šiai asmeninei neturtinei teisei didesnę teisinę svarbą: „*Nors susitariančiosios valstybės turi teisę, ar netgi yra įpareigos, atsižvelgiant į jų įsipareigojimus pagal Konvencijos 8 straipsnį, reguliuoti teisės skleisti informaciją įgyvendinimą taip, kad būtų užtikrinta adekvati asmens reputacijos apsauga <...>.*“⁵, „*<...>apsaugą reputacijos asmenų, prieš kuriuos informacija buvo paskleista - teisė, kuri kaip privataus gyvenimo aspektas, yra saugoma Konvencijos 8 straipsnio.*“⁶. Tokie lakoniški EŽTT pareiškimai dėl asmens teisės į reputaciją šaknų Konvencijos 8 straipsnyje neabejotinai suteikia šiai asmeninei neturtinei teisei daugiau svorio, nei kad pripažįstant šią teisę vien tik Konvencijos 10 straipsnio 2 dalies kontekste.

⁵Europos Žmogaus Teisių Teismo 2004 m. gruodžio 17 d. sprendimas byloje *Cumpana and Mazare v. Romania*, Appl. No. 33348/96, 113 paragrafas.

⁶*Cit. op. 5*, 91 paragrafas.

Konvencijos 10 straipsnio 1 dalis įtvirtina teisę laisvai reikšti savo mintis bei įsitikinimus, o 2 dalis numato, kad naudojimasis 1 dalyje numatytomis laisvėmis, atsižvelgiant į tai, kad jos taip pat susiję su pareigomis bei atsakomybe, gali būti sąlygojamas „<...> tokių formalumų, sąlygų, apribojimų ar bausmių, kurias numato įstatymas ir kurios demokratinėje visuomenėje būtinos valstybės saugumo, teritorinio vientisumo ar viešosios tvarkos interesams, siekiant užkirsti kelią teisės pažeidimams ir nusikaltimams, žmonių sveikatai bei moralei, taip pat kitų asmenų orumui ar teisėms apsaugoti, užkirsti kelią konfidencialios informacijos atskleidimui ar teisminės valdžios autoritetui ir nešališkumui garantuoti.“⁷. Taigi, pagal Konvencijos 10 straipsnio dalių struktūrą bei teksto formuluotę, būtų galima spręsti, kad teisė į dalykinę reputaciją⁸ (angl. „*reputation and rights of others*“) yra išvestinė Konvencijos teisė, kurios apsaugos įtvirtinimas yra valstybių Konvencijos narių pasirinkimo klausimas. Tačiau, kaip jau buvo minėta šiame darbe, EŽTT asmens reputaciją pripažįsta kaip Konvencijos 8 straipsnio saugomos teisės į privatų gyvenimą vieną iš elementų⁹. Verta paanalizuoti teisės laisvai reikšti mintis bei įsitikinimus bei asmens teisės į dalykinę reputaciją santykį Konvencijos bei EŽTT praktikos, taikant Konvencijos 10 straipsnį, šviesoje. Atlikus tokią analizę bus galima bandyti įvertinti Lietuvos teisinį reguliavimą bei teismų praktiką šiuo klausimu ir prognozuoti, koks sprendimas būtų priimtas mūsų valstybės atžvilgiu, jeigu būtų kreiptasi į EŽTT dėl Konvencijos 10 straipsnio pažeidimo.

⁷ 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. Valstybės žinios, 1995-05-16, Nr. 40-987.

⁸ Oficialiam Konvencijos vertime į lietuvių kalbą yra naudojama asmens orumo sąvoka nors, tiek EŽTT, tiek teisės teoretikai pripažįsta, jog Konvencijos dalis „*reputation and rights of others*“ (angl.) taikytina kalbant tiek apie fizinio asmens garbę ir orumą, tiek apie juridinio asmens dalykinę reputaciją. Asmens garbė ir orumas sietini išimtinai su fizinio asmens savybėmis, tačiau toks Konvencijos teksto vertimas paaiškinamas ta aplinkybe, kad Konvencijos tekstas oficialiam leidinyje „Valstybės žinios“, buvo publikuotas 1995-05-16, tai yra, dar galiojant 1964-07-07 Civilinio kodekso redakcijai, kurioje asmens garbės ir orumo sąvokos dar buvo naudojamos kalbant ir apie juridinius asmenis (*organizacijas*).

⁹ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2004 m. kovo 30 d. sprendimas byloje *Radio France and others v. France*, Appl. No. 53984/00, 91 paragrafas.

3. Teisės į juridinio asmens dalykinę reputaciją ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 10 straipsnio santykis

EŽTT yra ne kartą akcentavęs, kad saviraiškos laisvė yra vienas esminių demokratinės visuomenės pagrindų ir viena pagrindinių sąlygų tokios visuomenės vystymuisi bei kiekvieno individo saviraiškai įgyvendinti¹⁰). Svarbu pažymėti, kad Konvencijos 10 straipsnis, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 straipsnis¹¹ saugo ne vien palankiai visų vertinamą, nežeidžiančią informaciją ar idėjas, bet taip pat ir tokią informaciją, kuri trikdo, šokiruoja ar net įžeidžia – tokios yra pliuralizmo, tolerancijos bei liberalumo sąlygos, be kurių jokios demokratinės visuomenės ir negali būti.

Taigi, demokratinė valstybė neišivaizduojama be informacijos, žodžio laisvės, laisvės reikšti savo mintis ir įsitikinimus, tačiau net ir tokios esminėmis pripažįstamos laisvės nėra absoliučios ir visa apimančios: „Kaip kad yra nurodyta Konvencijos 10 straipsnyje, šiai laisvei yra taikomos išimtys, kurios, tačiau, turi būti aiškinamos griežtai ir bet kokių ribojimų reikalingumas turi būti nustatytas įtikinamai.“¹².

Įgyvendindamas savo teisę skleisti informaciją, asmuo privalo nepažeisti kitų asmenų teisių ir teisėtų interesų. Kiekvienas asmuo, naudodamasis informacijos, žodžio laisve, privalo laikytis tam tikrų teisės normomis nustatytų apribojimų ir nepiktnaudžiauti minėta laisve. Dėl šių priežasčių, Konvencijoje yra numatyta galimybė valstybėms narėms įtvirtinti teisinius mechanizmus, saugiklius, kad nebūtų pažeistos kitos saugotinos vertybės.

Svarbu akcentuoti, kad būtent valstybėms narėms Konvencija suteikia tam tikrą laipsnį laisvės sprendžiant dėl bet kokio saviraiškos laisvės, saugomos Konvencijos 10 straipsnio, ribojimo. EŽTT pastarąją aplinkybę aiškina tuo, kad dėmesys visų pirma turi būti teikiamas būtinumui nustatyti tinkamą dviejų teisinių vertybių – asmens reputacijos bei saviraiškos laisvės – balansą ir būtent valstybių narių teismai dėl savo tiesioginio, tęstinio

¹⁰ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. rugsėjo 12 d. sprendimas byloje *Palomo Sanchez and others v. Spain*, Appl. No. 28955/06, 53 paragrafas.

¹¹ „Žmogus turi teisę turėti savo įsitikinimus ir juos laisvai reikšti. Žmogui neturi būti kliudoma ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas. Laisvė reikšti įsitikinimus, gauti ir skleisti informaciją negali būti ribojama kitaip, kaip tik įstatymu, jei tai būtina apsaugoti žmogaus sveikatai, garbei ir orumui, privačiam gyvenimui, dorovei ar ginti konstitucinei santvarkai. Laisvė reikšti įsitikinimus ir skleisti informaciją nesuderinama su nusikalstamais veiksmais - tautinės, rasinės, religinės ar socialinės neapykantos, prievartos bei diskriminacijos kurstymu, šmeižtu ir dezinformacija. Pilietis turi teisę įstatymo nustatyta tvarka gauti valstybės įstaigų turimą informaciją apie jį.“ (Lietuvos Respublikos konstitucija. Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014, 25 str.).

¹² Cit. op. 10, 53 paragrafas.

sąlyčio su šalies vidinėmis realijomis yra geresnėje padėtyje nei tarptautinis teismas nustatant, kaip konkrečiu metu tas balansas gali būti išlaikytas¹³.

Gali iškilti klausimas: jeigu Konvencija patiki valstybėms narėms pačioms spręsti dėl saviraiškos laisvės ribojimų būtinumo ir apimties, o EŽTT pripažįsta geresnę nacionalinių teismų nei tarptautinio teismo padėtį nustatinėjant dviejų konfliktuojančių teisinių vertybių balansą, t.y., pritaikant konkretų saviraiškos laisvę ribojantį teisinį mechanizmą, kokia tuomet yra EŽTT misija peržiūrint valstybių narių nacionalinių teismų sprendimus? Kaip visų pirma savo sprendimuose akcentuoja EŽTT, šio tarptautinio teismo užduotis vykdant savo priežiūros funkcijas nėra tikslas perimti nacionalinių institucijų pozicijas, o peržiūrėti jų, sutinkamai su joms suteikta vertinimo laisve, priimtus sprendimus Konvencijos 10 straipsnio kontekste¹⁴. Tai nereiškia, kad teismo vykdoma sprendimų priežiūra apsiriboja vertinimu, ar valstybė narė įgyvendino savo diskreciją pagrįstai, atidžiai bei sąžiningai, tai iš esmės reiškia, kad EŽTT vertina skundžiamą saviraiškos laisvės ribojimą viso bylos konteksto, visų faktinių aplinkybių kontekste ir sprendžia, ar nacionalinių institucijų pateiktos ribojimą pateisinančios priežastys yra užtektinai svarbios ir pakankamos¹⁵. Verta paminėti, kad EŽTT kartais būna išvalgesnis už nacionalinius teismus ir „atranda“ papildomų argumentų, pateisinančių tam tikro saviraiškos laisvės ribojimo pritaikymą konkrečiu atveju.

Svarbu pažymėti, kad būtent kitų asmenų reputacijos apsaugos tikslais valstybėse Konvencijos narėse yra dažniausiai ribojama teisė skleisti informaciją, o tai atitinkamai sąlygoja ir gana didelį bylų skaičių EŽTT. Išvelgtinas nemažas skirtumas tarp EŽTT Konvencijos 10 straipsnio aiškinimo bei valstybių narių nacionalinio reguliavimo.

Svarbu akcentuoti, kad Konvencijos 10 straipsnio 2 dalis neįpareigoja, bet suteikia teisę nacionaliniame lygmenyje įtvirtinti teisinius saugotinių vertybių, kurioms iškyla grėsmė piktnaudžiaujant minėta teise skleisti informaciją, apsaugos mechanizmus, tačiau naujausia EŽTT praktika rodo, kad šios teisinės vertybės gali būti pripažintinos kaip kitų Konvencijos straipsnių saugomų teisinių gėrių sudėtinės dalys - atitinkamai suponuojančios tam tikrą minimalų laipsnį privalomos apsaugos valstybių narių nacionalinėje teisėje. Tačiau EŽTT apie tai kalba lakoniškai ir kiek atsargiai, todėl aiškios EŽTT bylų praktikos šiuo klausimu dar nėra. Tačiau, jeigu anksčiau buvo neabejotina, kurios teisės svarbai dedamas akcentas, tai

¹³ *Cit. op. 10*, 54 paragrafas.

¹⁴ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1999 m. sausio 21 d. sprendimas byloje *Fressoz and Roire v. France*, Appl. No. 29183/95, 45 (iv) paragrafas.

¹⁵ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2004 m. gruodžio 17 d. sprendimas byloje *Pedersen and Baadsgaard v. Denmark*, Appl. No. 49017/99, 69 paragrafas, taip pat *Cit. op. 5*, 89 paragrafas.

naujausia EŽTT praktika taip kategoriškai teigti jau nebeleidžia. Tuo tarpu valstybės Konvencijos narės ne tik, kad plačiai naudojasi Konvencijos 10 straipsnio 2 dalyje joms suteikta teise, bet akivaizdžiai akcentą savo reguliavimu deda visai į priešingą pusę.

Toliau darbe bus analizuojama Konvencijos 10 straipsnio 2 dalis atsizvelgiant į EŽTT išaiškinimus siekiant išsiaiškinti tikrąją normos prasmę bei reikšmę, pasitelkiant lingvistinį bei teleologinį tyrimo metodus.

3.1. Konvencijos 10 straipsnio 2 dalies teisės normos aiškinimas

3.1.1. Saviraiškos laisvės sąlygotumas

Taigi, kad ir kokia demokratinei visuomenei fundamentali būtų asmens saviraiškos laisvė, ji nėra absoliuti. Saviraiškos laisvės suabsoliutinimas reikštų kitų asmens teisių eliminavimą. Pastebėtina, kad demokratinė valstybės santvarka būtent ir pasižymi įvairių teisių konfliktais, o tiksliau siekiu surasti tinkama konfliktuojančių teisių balansą. Balanso ieškojimas reiškia ne ką kitą kaip tam tikrų tiek vienos, tiek kitos konfliktuojančios teisės ribojančių priemonių pritaikymą. Tačiau reikia turėti omenyje, kad visada yra taikomi tam tikri „saugikliai“, tam tikros principinės EŽTT praktikos suformuotos taisyklės, kurių nevalia paminti ribojant saviraiškos laisvę. Omeny, visų pirma, turimas saviraiškos laisvės turinys, jos esmė.

Tarkime, M. Macovei savo publikacijoje pabrėžia, jog EŽTT, kalbėdamas apie Konvencijos 10 straipsnio 2 dalies prasmę, ne kartą yra akcentavęs, jog naudojimosi minėtomis laisvėmis sąlygotumas nereiškia tų laisvių interpretavimo, laisvių esmė, turinys (angl. „*content of the right*“) negali būti iškraipomas, jis privalo išlikti nepaliestas¹⁶. Nagrinėjamu atveju tai reiškia, kad valstybės Konvencijos narės, siekdamos apsaugoti kitą teisinę vertybę – dalykinę reputaciją, turi parinkti tokias teisines priemones, kurios savo esme neiškreiptų teisės laisvai reikšti mintis ir įsitikinimus esmės bei turinio, ir kurios iš esmės reikštų tik atitinkamą minėtų laisvių taikymą. Reikia pritarti teisės jurisprudencijoje išsakytai minčiai, jog tam tikros teisės turinio ribojimas yra beveik tas pats, kas tos teisės

¹⁶ Macovei, M. *Freedom of expression. A guide to the implementation of Article 10 of the European Convention on Human Rights, 2nd edition*. Human rights handbooks, No. 2, Directorate General of Human Rights Council of Europe F-67075 Strasbourg Cedex © Council of Europe, 2001, 2004 1st impression, November 2001 2nd impression (with corrections), February 2003 2nd edition, January 2004 Printed in Germany, p. 20.

panaikinimas¹⁷. Kiekviena teisės norma savyje talpina tam tikrą teisinį siekį, teisinę idėją, todėl negalima teisės normos interpretacija, nes tai reiškia kitos prasmės jai suteikimą ir atitinkamai teisinio siekio, idėjos paneigimą, neišpildymą.

Konvencijos 10 straipsnio 2 dalies formuluotė¹⁸ saviraiškos laisvės ribojimą visų pirma sieja su atitinkamomis subjekto, besinaudojančio saviraiškos laisve, pareigomis bei atsakomybe. Kaip pažymi M. Macovei, tai yra vienintelė tokia teisių ir laisvių nuostata Konvencijoje¹⁹, todėl galima daryti išvadas, kad tokį įstatymų leidėjo pasirinkimą nulėmė supratimas apie didesnę piktnaudžiavimo minėtomis laisvėmis tikimybę.

M. Macovei pastebi, kad EŽTT sprendimai atspindi požiūrių įvairovę, vertinant pareigų bei atsakomybės sampratą minėto Konvencijos straipsnio prasme, - ankstesnė EŽTT pozicija suteikė daugiau diskrecijos valstybėms Konvencijos narėms sprendžiant dėl kišimosi į teisę laisvai reikšti mintis bei įsitikinimus, grindžiamo iš šios teisės kylančiomis pareigomis bei atsakomybe. Dažnai toks kišimasis pasireiškė draudimu skleisti tam tikrą informaciją, kurios turinys savo esme diskreditavo (kritikuojant, pašiepiant) įvairias valstybės institucijas, politikus ir buvo teisinamas, pavyzdžiui, nacionalinio saugumo tikslais. Dabar EŽTT pareigų bei atsakomybės sąlygojamą valstybės kišimąsi į asmens teisę laisvai reikšti mintis bei įsitikinimus, skleisti informaciją nagrinėja bei vertina smulkmeniškiau bei griežčiau. Valstybės Konvencijos narės, apsaugodamos Konvencijos 10 straipsnio 2 dalyje išvardytas vertybes, negali pasirinkti pernelyg plataus ir neapibrėžto reguliavimo: reguliavimas turi būti pagrįstas, iš jo kylančios pareigos bei atsakomybė turi būti būtina tai vertybei apsaugoti²⁰.

Konkrečių esminių subjektų pareigų ryšium su saviraiškos laisvės įgyvendinimu aiškinimą pateikia EŽTT. Šias pareigas galima būtų suskirstyti pagal tam tikras subjektų grupes, kadangi skiriasi tam tikrų subjektų grupėms priskiriamų pareigų ribos bei laipsnis. Pagal joms tenkančių pareigų apimtį bei laipsnį išskirtinos dvi pagrindinės subjektų grupės: tai žiniasklaidos atstovai bei visi kiti asmenys, t.y., privatūs fiziniai, juridiniai asmenys ne žiniasklaidos atstovai.

EŽTT akcentuoja visuomenės interesą gauti atitinkamą informaciją, ypatingai viešojo intereso temomis, būti informuotiems. Dėl šios priežasties žiniasklaidos atstovai neabejotinai

¹⁷ *Cit. op.* 16.

¹⁸ „*Naudojimas šiomis laisvėmis, kadangi tai susiję su pareigomis bei atsakomybe, gali būti sąlygojamas <...>.*“ (1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. Valstybės žinios, 1995-05-16, Nr. 40-987).

¹⁹ *Cit. op.* 16, p. 21.

²⁰ *Cit. op.* 16, p. 29.

yra EŽTT proteguojami - didesnis dėmesys ir apsauga nuo įvairių suvaržymų, kišimosi skirta būtent šiems subjektams. Teigtina, kad viešosios informacijos rengėjų bei skleidėjų pareigos, naudojantis teise laisvai reikšti minti bei įsitikinimus, skleisti informaciją, apsiriboja pareiga tai daryti sąžiningai, pateikti teisingas, tikslias bei nešališkas žinias, laikantis žurnalistų bei viešosios informacijos leidėjų bei skleidėjų etikos principų (*Cumpana and Mazare v. Romania*²¹, *Eerikainen and others v. Finland*²²). Tačiau ankstesnė EŽTT praktika pasižymėjo tuo, kad nustačius, jog paskleistos žinios, informacija buvo viešo intereso, buvo linkstama nuolaidžiauti žiniasklaidos atstovams, ir byla paprastai visada baigdavosi konstatavimu, jog valstybė narė neturėjo teisės varžyti žiniasklaidos atstovų laisvės skleisti informaciją, nors ir būta akivaizdu, kad ne vienas žurnalistų bei viešosios informacijos leidėjų be skleidėjų etikos principas buvo pamintas.

Dabartinė EŽTT praktika, galima teigti, kiek pasikeitė – žiniasklaidos atstovų veiksmai vertinami griežčiau, net jei paskleista žinia ir talpina savyje viešojo intereso temą: „*Konvencijos 10 straipsnis, pažymėtina, negarantuoja visiškai neribotos saviraiškos laisvės, netgi svarbių viešo intereso temų nušvietimo spaudoje atvejais*“²³.

Taigi, nors EŽTT ypatingai daug privilegijų skleidžiant viešojo intereso informaciją suteikia žiniasklaidos atstovams, naujausia EŽTT praktika vis dažniau ima naudoti etiškos žiniasklaidos sinonimus, mini Žurnalistų etikos kodeksą. Jeigu informacijos skleidėjams atleidžiami nedideli netikslumai skleidžiant viešojo intereso informaciją, jeigu leidžiamas tam tikras didesnis emocionalumo, provokacijos laipsnis, tačiau tik tuo atveju, jeigu tai yra daroma sąžiningai, siekiant pateikti tikslią bei patikimą informaciją vadovaujantis žurnalistų etika²⁴.

Taip pat svarbu paminėti tai, kad žurnalistų pareigos skleidžiant informaciją esant skirtingoms aplinkybėms sprendžiant iš EŽTT aiškinimų taip pat gali būti ir skirtingo stiprumo laipsnio: *Radio France and others v. France* byloje EŽTT pasisakė, kad nors Konvencijos 10 straipsnis saugo ne vien išreikštų idėjų ir informacijos turinį, bet ir būdą, kuriuo jos yra paskleidžiamos visuomenei, jeigu tam tikra konkrečiam asmeniui priskiriama informacija yra ypatingo jautrumo ir tą informaciją yra ketinama pateikti labai dideliame asmenų ratui (bylos atveju – nacionaliniu lygiu) pasikartojančiai, t.y., ne vieną kartą, tai

²¹ *Cit. op.* 5, 102 paragrafas.

²² Europos Žmogaus Teisių Teismo 2009 m. vasario 10 d. sprendimas byloje *Eerikainen and others v. Finland*, Appl. No. 3514/02, 60 paragrafas.

²³ *Cit. op.* 22, 60 paragrafas.

²⁴ *Cit. op.* 9, 37 paragrafas.

žiniasklaidos atstovams, kurie tą informaciją ketina paskleisti, yra keliamas didžiausio atidumo (angl. „*utmost care*“) bei ypatingo nuosaikumo (angl. „*particular moderation*„) reikalavimas²⁵. Iš minėtos bylos konteksto bei EŽTT pasisakymo įvairių bylos aplinkybių aspektais, manytina, kad pavartoti „didžiausio atidumo“ bei „ypatingo nuosaikumo“ terminai reiškia, kad žiniasklaidos atstovams yra keliamas didesnio laipsnio reikalavimas patikrinti skleidžiamos informacijos šaltinį, bei informaciją skleisti etiškai, t.y., susiaurinamos leistinos provokacijos, „perdėjimo“ ribos tais atvejais, kai yra didesnė tikimybė, kad informacija pasieks labai didelį ratą asmenų (pvz., informacija pateikiama nacionaliniu lygmeniu pasikartojančiai).

Taigi, galima išskirti dažniausiai pasikartojančias, t.y., esmines sąlygas, kuomet žiniasklaidos atstovų pareigos yra didesnės apimtys ar laipsnio:

- kuo išsakomas teiginys, skleidžiama informacija yra „jautresnio“, svarbesnio turinio (turima omeny tokia informacija, kuri, pvz., talpina savyje rimtą kaltinimą trečiajam asmeniui ir pan.), tuo tvirtesnis faktinis tokio teiginio, informacijos pagrindimas turi egzistuoti. Toks EŽTT reikalavimas žiniasklaidos atstovams reiškia, kad jie kaskart privalo įvertinti turimo faktinio pagrindimo tam tikram ketinamam išsakyti teiginiui proporcingumą tokio teiginio esmei bei rimtumui (turint omeny pasekmes trečiajam asmeniui)²⁶. Taip pat svarbu paminėti tai, kad pareiga žiniasklaidos atstovams pagrįsti skleidžiamą informaciją išsiplėtė ir savo apimtimi: jeigu ankstesnė EŽTT praktika pasižymėjo tik reikalavimu pagrįsti faktinius teiginius (t.y., tokius, kuriuos galima patikrinti taikant tiesos kriterijų), tai dabartinė EŽTT praktika jau kalba ir apie tai, kad ir išsakyta nuomonė turi turėti pakankamą faktinį pagrindą (*Scharsach and News Verlagsgesellschaft mbH v. Austria*²⁷, *Pedersen and Baadsgaard v. Denmark*²⁸);
- didesni atidumo, rūpestingumo, sąžiningumo bei kiti reikalavimai keliami ir tais atvejais, kai informacija bus pasiekama dideliame subjektų ratui, pvz., visoje šalies teritorijoje;
- didesni atidumo, rūpestingumo, sąžiningumo bei kiti reikalavimai žiniasklaidos atstovams gali būti keliami ir priklausomai nuo visuomenės informavimo priemonės, kuria ketinama paskleisti atitinkamą informaciją. Pavyzdžiui, EŽTT yra pripažinęs,

²⁵ *Cit. op. 9, 39* paragrafas.

²⁶ *Cit. op. 15, 78* paragrafas.

²⁷ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2003 m. lapkričio 13 d. sprendimas byloje *Scharsach and News Verlagsgesellschaft mbH v. Austria*, Appl. No. 39394/98, 40 paragrafas.

²⁸ *Cit. op. 15, 76* paragrafas.

kad informacijos pakleidimas audiovizualinėm priemonėm turi daug didesnį poveikį nei informacija, paskleista spaudoje²⁹;

- taip pat svarbios ir tokios aplinkybės kaip pasikartojantis informacijos skleidimas ir kitos.

Vis dėlto, tai, kad informaciją paskleidęs asmuo priklauso žiniasklaidos atstovams, pasak EŽTT, yra pagrindas labiau siaurinti, nei išplėsti valstybės institucijų kompetenciją riboti tokių asmenų teises³⁰, o tai, savo ruožtu, reiškia, kad informacijos rengėjams bei skleidėjams iš esmės tenka mažesnės pareigos bei atsakomybė, nei kitiems asmenims, nepriklausantiems žiniasklaidos atstovų grupei. Žurnalistams, informacijos rengėjams bei skleidėjams EŽTT pripažįstamas didesnis „perdėjimo“, emocionalumo, ar net provokacijos laipsnis³¹ vis tik, galima teigti, vis dar stipriai varžo valstybių Konvencijos narių galimybes, nepažeidžiant teisės reikšti mintis bei įsitikinimus, nustatyti tam tikras kitų vertybių, o tarp jų, atitinkamai, ir asmens dalykinės reputacijos, apsaugos mechanizmus, o tuo labiau juos taikyti. Kalbant apie žiniasklaidos atstovams leidžiamą didesnį „perdėjimo“, emocionalumo, provokacijos laipsnį, svarbu akcentuoti, kad, vėlgi, sprendžiant iš EŽTT praktikos, jis bus skirtingas priklausomai nuo to, ar tema liečia viešąjį interesą, ar ne, ar būta pakankamai faktinio pagrindo pateikiamai informacijai, išsakomiems teiginiams, ar ne, ir panašiai.

Tęsiant temą apie pareigas bei atsakomybę bei jų apimtį, atsižvelgiant į žinias skleidžiantį subjektą, paminėtina *Steel and Morris v. United Kingdom* byla, kurioje EŽTT iš esmės paprastiesiems subjektams, o tarp jų ir fiziniams asmenims (t.y., nepatenkantiems į žurnalistų bei informacijos rengėjų, skleidėjų kategoriją), pripažino atitinkamas informacijos rengėjų, žurnalistų laisves įgyvendinant teisę laisvai reikšti mintis bei įsitikinimus, t.y., didesnį „perdėjimo“ emocionalumo, ar net provokacijos laipsnį³². Tiesa, tokią iš žurnalistų bei informacijos rengėjų, skleidėjų kategorijos išskiriantį subjektų laisvę teismas susiejo su visuomenės, viešąjį interesą liečiančiomis temomis, tokiomis kaip aplinkosauga ar sveikata. Tai, atitinkamai, reiškia tai, kad iš esmės bet kokių subjektų pareigos, o kartu ir atsakomybė, naudojantis teise laisvai reikšti mintis bei įsitikinimus, tampa minimaliomis, kai skleidžiamos informacijos turinys liečia visuomeninę, viešojo intereso temą.

²⁹ *Cit. op.* 9, 39 paragrafas.

³⁰ *Cit. op.* 16, p. 23.

³¹ *Cit. op.* 14, 45 (ii) paragrafas.

³² Euroos Žmogaus Teisių Teismo 2005 m. vasario 15 d. sprendimas byloje CASE OF STEEL AND MORRIS v. THE UNITED KINGDOM, Appl. No. 68416/01, 90 paragrafas.

Puikus pavyzdys iš Lietuvos teismų praktikos yra *UAB „NEO GROUP“ v. S. G. byla*³³ dėl įmonės dalykinės reputacijos pažeidimo ir neturtinės žalos atlyginimo, kurioje teismas, vertindamas atsakovo – fizinio asmens - išsakytus teiginius, ieškovo PET atliekų saugojimo ir tvarkymo pastato poveikio aplinkai vertinimo ataskaitos viešojo svarstymo susirinkime, padarė išvadą, kad atsakovo kalbos stilius ir išraiškos priemonės, tokios kaip hiperbolizavimas, jausmingumas, išreiškiant susirūpinimą dėl atsakovo šeimai ir aplinkiniams keliamų pavojų, buvo natūralūs ir būdingi tokio pobūdžio diskusijai, o ieškovas tokio kalbėjimo turėjo tikėtis ir priimti jį kaip natūralią visuomenės susirūpinimo išraišką. Ši teismo sprendimą „vainikavo“ toks teisėjų kolegijos teiginys: *„Teisėjų kolegija pripažįsta pagrįstomis bylą nagrinėjusių teismų išvadas, kad kasatoriaus teisės į dalykinę reputaciją apribojimas buvo proporcingas atsakovo siekiamo tikslo - ginti savo ir šeimos narių teisę į sveiką ir saugią aplinką - požiūriu.“*

Taigi, nors EŽTT ir pripažįsta teisės skleisti informaciją, reikšti įsitikinimus sąlygojamas atitinkamas pareigas bei atsakomybę, manytina, kad valstybėms Konvencijos narėms yra paliekama labai maža erdvė spręsti dėl jų apimties, o viešojo intereso liečiamos temos, suteikdamos subjektams didesnę laisvę, apskritai tokias pareigas bei atsakomybę sumažina iki minimalaus dydžio, kas galimai praktikoje pasireiškia kitų teisinių vertybių, tokių kaip juridinio asmens dalykinė reputaciją, ribojimu. Vis dėlto naujausia EŽTT praktika rodo tendenciją griežčiau vertinti nesąžiningą žiniasklaidos atstovų elgesį ir atitinkamai siekti teisingiau balansuoti dvi konfliktuojančias vertybes - asmens reputaciją bei saviraiškos laisvę.

3.1.2. Reikalavimai valstybių Konvencijos narių taikomiems saviraiškos laisvės ribojimams

Konvencijos 10 straipsnio 2 dalis pateikia sąlygas, kurias išpildžius laikoma, kad valstybių Konvencijos narių taikomi saviraiškos laisvės ribojimai yra teisėti (teisėtumo reikalavimai). Būtent šių sąlygų - kriterijų šviesoje EŽTT vertina atitinkamą valstybės narės pritaikytą ribojimą: *„Toks ribojimas pažeis Konvenciją, jeigu neatitiks 10 Straipsnio 2 dalies reikalavimų. Dėl ko turi būti nustatyta, ar tai buvo „numatyta įstatymo“, ar tai turėjo vieną ar daugiau teisėtų tikslų, numatytų straipsnyje, ir ar tai buvo „būtina demokratinėje*

³³ *Cit. op. 4.*

visuomenėje" tam, kad tie tikslai būtų pasiekti."³⁴. Verta pastebėti, kad visų pirma EŽTT vertina, ar apskritai konkrečiu atveju galima konstatuoti, kad buvo įsikišta (angl. „*interference*“) į saviraiškos laisvės įgyvendinimą, ir tik tai konstatavęs, EŽTT pereina prie tikrinimo, ar toks įsikišimas tenkino minėtus teisėtumo kriterijus.

Taigi, EŽTT, vadovaudamasis Konvencijos 10 straipsnio 2 dalies formuluote, išskiria tris kriterijus, kuriuos tenkinantis valstybės narės pritaikytas saviraiškos laisvės ribojimas pripažįstamas teisėtu ribojimu:

1. ribojimai (formalumi, sąlygos, apribojimai, bausmės) turi būti numatyti įstatyme;
2. ribojimų tikslas yra ginti vieną ar kelias iš šių vertybių: valstybės saugumo, teritorinio vientisumo ar viešosios tvarkos interesų, siekiant užkirsti kelią teisės pažeidimams ir nusikaltimams, žmonių sveikatai bei moralei, taip pat kitų asmenų orumui ar teisėms apsaugoti, užkirsti kelią konfidencialios informacijos atskleidimui ar teisminės valdžios autoritetui ir nešališkumui garantuoti;
3. ribojimai turi būti būtini demokratinėje visuomenėje minėtiems tikslams pasiekti.

Kartu EŽTT akcentuoja, kad Konvencijos 10 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos saviraiškos laisvei taikomos išimtyt turi būti aiškinamos griežtai (angl. „*strictly*“), o apribojimų reikalingumas turi būti nustatomas įtikinamai. Kaip pastebi M. Macovei, griežtas aiškinimas, EŽTT nuomone, reiškia, kad jokie kiti kriterijai, nei numatyti Konvencijos 10 straipsnio 2 dalyje, negali būti bet kokių saviraiškos laisvės ribojimų pagrindu, ir minėti kriterijai atitinkamai turi būti suprantami taip, kad nebūtų išeinama už tikrosios jų sampratos ribų³⁵. Kaskart nagrinėdamas galimo Konvencijos 10 straipsnio pažeidimo bylą, EŽTT tikrina valstybės nustatytų ribojimų atitiktį minėtoms trims sąlygoms ir, jeigu ribojimai šias sąlygas atitinka, valstybės įsikišimas į naudojimąsi teise laisvai reikšti mintis bei įsitikinimus pripažįstamas teisėtu.

Paminėtina, kad atitikties sąlygoms įrodinėjimo našta tenka valstybei - ji turi EŽTT pateikti argumentus ir įrodyti, kad valstybės nacionalinės institucijos pritaikytas saviraiškos laisvės apribojimas tenkino visus Konvencijos 10 straipsnio 2 dalyje numatytus teisėtumo reikalavimus. EŽTT aukščiau išvardytus teisėtumo kriterijus nagrinėja iš eilės, ir, jeigu nėra įrodomas nors vienas iš jų, EŽTT toliau nebetęsia nagrinėjimo ir priima sprendimą dėl valstybės nustatytų apribojimų pripažinimo neteisėtais Konvencijos 10 straipsnio prasme.

³⁴ *Cit. op. 5*, 85 paragrafas.

³⁵ *Cit. op. 16*, p. 29.

Valstybės įsikišimu, įgyvendinant teisę laisvai reikšti mintis bei įsitikinimus, laikytini viešąją valdžią įgyvendinančios institucijos, asmens ar valstybės tarnautojo, tokių kaip teismai, prokuratūra, policijos pareigūnai, bet kokios formos pritaikyti ribojimai. Pažymėtina, kad konkreti pareigybė ar institucija EŽTT neturi reikšmės. Tačiau pastebėtina, kad būtent teismai yra ta institucija, kuri dažniausiai taiko įvairius ribojimus valstybėse Konvencijos narėse, ir kurios skundžiamus sprendimus dėl to, atitinkamai, dažniausiai peržiūri EŽTT.

Kaip nurodo M. Macovei, pagrindinis Konvencijos sistemos tikslas, siekiamybė yra valstybių narių nacionalinių teismų Konvencijos teksto taikymas bei aiškinimas pagal EŽTT suformuluotą jurisprudenciją - EŽTT turi tapti tik paskutinė išėjimo iš padėties³⁶.

Toliau darbe, atsižvelgiant į EŽTT jurisprudenciją, bus analizuojama kiekviena sąlyga atskirai.

(i) Reikalavimas ribojimus numatyti įstatymuose

EŽTT savo sprendimuose aiškindamas šio kriterijaus taikymą neretai pabrėžia, kad reikalavimas saviraiškos laisvės ribojimus numatyti įstatymuose yra pirmas ir pats svarbiausias. Taip pat aiškindamas šio kriterijaus reikšmę, EŽTT nurodo, kad valstybėms Konvencijos narėms norint atitikti šį kriterijų, neužtenka tiesiog turėti pagrindą nacionalinėje teisėje - teisės normai keliami tam tikri „kokybės“ (angl. „*quality*“) reikalavimai. O būtent - „įstatymu“ galima pripažinti tik tokią teisės normą, kuri yra suformuluota pakankamai aiškiai ir tiksliai, kad subjektas, kuriam ji adresuota, sugebėtų pagal ją reguliuoti savo elgesį, t.y., asmuo turi sugebėti numatyti (atsižvelgiant į protingumo atitinkamomis aplinkybėmis kriterijų) pasekmes, kurias atitinkamas jo veiksmas gali sąlygoti (pvz., *Editorial board of Pravoye Delo and Shtekel v. Ukraine*³⁷). Normos formuluotės aiškumas, pasak EŽTT, priklauso nuo tokių faktorių, kaip pakankama nagrinėjamos priemonės turinio apimtis, taikymo sritis, kurią ji turi apimti, bei subjektų, kuriems ta norma yra adresuota, skaičių ir statusą.

Norma turi būti pakankamai aiški, kad subjektų ratas, kuriam ji yra adresuota, atsižvelgiant į jų padėtį, išsilavinimą, galėtų suprasti, kokio elgesio yra tikimasi. Normos sąlygojamas numatomumas reiškia ne vien asmens gebėjimą numatyti, kad atitinkamas

³⁶ *Cit. op.* 16, p. 30.

³⁷ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. gegužės 5 d. sprendimas byloje *Editorial board of Pravoye Delo and Shtekel v. Ukraine*, Appl. No. 33014/05, 51 paragrafas.

elgesys sukelia tam tikras pasekmes, bet ir gebėjimą numatyti konkrečius formalumus, sąlygas, draudimus bei bausmes, kurios dėl tokio elgesio gali būti pritaikytos³⁸. M. Macovei pabrėžia, kad valstybė Konvencijos narė bus laikoma atitinkančia šį reikalavimą tik tuo atveju, jeigu ribojimai bus numatyti rašytiniame bei viešame teisės akte, kurį priėmė valstybės parlamentas (būtent parlamentas – renkamas įstatymų leidžiamosios valdžios organas turi spręsti dėl priimamų ribojimų galimumo)³⁹. Autorė pastebi, kad visgi yra kelios išimtys (*Sunday times v. United Kingdom; Autronic AG v. Switzerland*), kai teismas bendrosios teisės taisyklės (angl. „*common-law rules*“) ar tarptautinės teisės principus pripažino kaip pakankamą teisinį pagrindą riboti teisę laisvai skleisti mintis bei reikšti įsitikinimus⁴⁰. Pažymėtina, kad, pavyzdžiui, minėtos teismo pripažintos bendrosios teisės taisyklės buvo pakankama aiškiai apibrėžtos ir tikslios, dėl ko teismas ir pripažino jas atitinkančias analizuojamą reikalavimą. Vis tik tokie atvejai laikytini labiau reta išimtimi iš taisyklės, nei norma. Reikia sutikti su teisės literatūroje išsakyta nuomone, kad ypatingai saugotinų vertybių, tarp kurių neabejotinai patenka teisė laisvai reikšti mintis bei įsitikinimus, ribojimai turi būti priimami demokratinio teisėtumo (angl. „*democratic legitimacy*“) šviesoje, kuri gali būti pasiekta tik balsuojant parlamente⁴¹.

Vis gi teismas ima liberaliau vertinti šį kriterijų ir išimčių iš taisyklės pavyzdžių praktikoje atsiranda vis daugiau. Štai *Radio France v. France*⁴² byloje teismas išaiškino, kad Prancūzijos Civilinio kodekso nuostata, kurioje nustatyta, jog asmuo, kitam asmeniui padaręs žalą, už tą žalą privalės atlyginti, kartu su nusistovėjusia teismų praktika konkretaus tipo bylose dėl žalos atlyginimo būdo parinkimo yra pakankamos, kad būtų galima laikyti, jog poveikio priemonės turi pagrindą nacionalinėje valstybės teisėje bei yra numatomos, t.y., kriterijus dėl ribojimų nustatymo įstatymuose yra išpildytas. Įdomu pastebėti, kad EŽTT sprendime analizuota Prancūzijos Civilinio kodekso norma savo turinyje įtvirtino bendro pobūdžio taisyklę dėl žalos atlyginimo, taigi, vertinant tokią teisę normą griežtai formaliai, būtų galima teigti, kad tokios teisės normos adresatas nesugebėtų normaliai numatyti, kad konkretus tam tikras jo elgesys gali jam sukelti konkrečias teises pasekmes.

³⁸ *Cit. op.* 37, 52 paragrafas.

³⁹ *Cit. op.* 16, p. 30.

⁴⁰ *Cit. op.* 16, p. 31.

⁴¹ *Cit. op.* 16, p. 31.

⁴² *Cit. op.* 9, 30 paragrafas.

(ii) Reikalavimas ribojimus taikyti tik dėl Konvencijos 10 straipsnio 2 dalyje išvardintų tikslų

Konvencijos 10 straipsnio 2 dalyje išvardintų galimų ribojimų tikslų sąrašas yra baigtinis, t.y., valstybių narių nacionalinis reguliavimas gali riboti teisę laisvai reikšti mintis bei įsitikinimus tik dėl išvardintų vertybių apsaugos. Įstatymų leidėjas Konvencijos 10 straipsnio 2 dalyje išvardina neabejotinai esmines, pačias svarbiausias demokratinės santvarkos teises vertybes. kitos, nei nurodytos Konvencijos 10 straipsnio 2 dalyje, teisinės vertybės gynimas ribojant teisę skleisti informaciją vienareikšmiškai reikštų Konvencijos pažeidimą. Dėl to, kai nacionaliniams teismams tenka spręsti dėl teisę laisvai reikšti mintis bei įsitikinimus ribojančios normos taikymo, teismai privalo nustatyti, kokią teisinę vertybę minėta norma saugo, ir įsitikinti, ar ta saugoma vertybė yra viena iš išvardytų Konvencijos 10 straipsnio 2 dalyje.. Ir tik įsitikinę pastarąja aplinkybe, teismai gali taikyti minėtą ribojančią teisės normą subjekto atžvilgiu (žinoma, įsitikinus ir kitų teisėtumo kriterijų egzistavimu).

Pažymėtina, kad nors nėra retas atvejis, kuomet pareiškėjai ginčija valstybės narės nacionalinės institucijos pritaikyto ribojimo teisėtumą neatitikimo šiam kriterijui pagrindu (pastebėtina, kad šis kriterijus niekada nebūna vienintelis ginčijamas teisėtumo kriterijus), tačiau EŽTT dažniausiai pripažįsta, kad ribojimas turėjo tikslą ginti kito asmens reputaciją, kad ir koks neproporcingai griežtas ir neadekvatus ribojimas būtų.

Galima daryti pagrįstą išvadą, kad Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.24 straipsnyje įtvirtintas reguliavimas neabejotinai savyje talpina vieną iš Konvencijos 10 straipsnio 2 dalyje numatytų tikslų – apginti fizinių asmenų garbę bei orumą ir juridinių asmenų dalykinę reputaciją.

(iii) Reikalavimas, kad ribojimai būtų būtini demokratinėje visuomenėje

„Būtinumo demokratinėje valstybėje testas reikalauja Teismo nustatyti, ar skundžiamas „įsikišimas“ atitiko „primygtinį socialinį poreikį“, ar jis buvo proporcingas siekiamam teisėtam tikslui ir ar nacionalinių institucijų pateiktos jį pagrindžiančios priežastys yra reikšmingos bei pakankamos.“⁴³ - EŽTT išskiria tris sąlygas, kurias išpildžius galima konstatuoti, kad atitinkamas saviraiškos laisvės ribojimas tenkino būtinumo demokratinėje visuomenėje kriterijų. Įdomu pastebėti, kad atitikties šiam kriterijui ginčijimas yra

⁴³ *Cit. op.* 22, 59 paragrafas.

pagrindinis ir dažniausias nagrinėjant bylas dėl saviraiškos laisvės pažeidimo. EŽTT ypatingai daug dėmesio skiria atitikties šiam kriterijui nagrinėjimui.

„Primygtinį socialinį poreikį“ iš esmės reikėtų suprasti taip, kad be įtvirtinto reguliavimo – atitinkamų ribojimų - tikslas apsaugoti demokratinėje visuomenėje saugotiną gėrį, vertybę nebus pasiektas. Taip pat EŽTT ne kartą yra pabrėžęs, kad vertinant, ar egzistavo pakankamai saviraiškos laisvės ribojimą pateisinantys primygtinis socialinis poreikis, visada reikia kruopščiai atskirti faktą nuo nuomonės, kadangi tik fakto teiginį galima patikrinti taikant tiesos kriterijų, tačiau EŽTT kartu pabrėžia, kad ne visada objektyviai įmanoma atskirti fakto teiginį nuo nuomonės. Nepaisant to, netgi nuomonei yra keliami tam tikri faktinio pagrįstumo reikalavimai⁴⁴ ir tai yra suprantama, nes praktikoje dažnai labai sunku, o kartais netgi neįmanoma, atskirti faktinį teiginį nuo nuomonės.

EŽTT savo jurisprudencijoje ne kartą yra akcentavęs, kad valstybės Konvencijos narės turi tam tikras vertinimo laisvės ribas sprendžiant, ar egzistuoja minėtas primygtinis socialinis poreikis, tačiau toks vertinimas žengia koją kojon su EŽTT priežiūra, kuri apima tiek įstatymų leidybos, tiek jų taikymo sferas, į ką patenka netgi nepriklausomi teismai⁴⁵. Todėl valstybių narių nacionalinėms institucijoms yra labai svarbu minėtą primygtinį socialinį poreikį tinkamai argumentuoti, kadangi EŽTT jų pateikiamus argumentus visada vertins tirdamas saviraiškos laisvės pažeidimo bylas.

Primygtinio socialinio poreikio egzistavimas labai glaudžiai susijęs su proporcingumo principu. Proporcingumo principas yra bendrasis tarptautinės teisės principas, neleidžiantis valstybėms taikyti nepagrįstai griežtų teisinių priemonių, kurios riboja kitų asmenų teises. Jeigu tam tikrą tikslą (apsaugoti kitą teisinę vertybę) galima pasiekti mažiau ribojančiomis priemonėmis, tuomet nustatytos griežtesnės priemonės bus nesuderinamos su demokratinės valstybės principais. Proporcingumo principo įgyvendinimas yra būtinas demokratinėje valstybėje ir yra tokios santvarkos viena iš sąlygų.

Norint išsiaiškinti, ar teisės norma, kuria nustatytas ribojimas, atitinka proporcingumo principą, reikia atsakyti į klausimą, ar teisės normos tikslas yra proporcingas nustatytoms priemonėms. Nagrinėjama tema klausimas skambėtų taip: ar tikslas apginti dalykinę reputaciją yra proporcingas numatytiems jos gynimo būdams (įpareigojimui paneigti paskleistus duomenis, atlyginti turtinę ir (ar) neturtinę žalą ar uždraudimui, tenkinant prevencinį ieškinį, skelbti tam tikrą tikrovės neatitinkančią informaciją ir panašioms gynimo

⁴⁴*Cit. op.* 5, 98 paragrafas.

⁴⁵*Cit. op.* 15, 68 paragrafas, tai pat *Cit. op.* 5, 88 paragrafas .

būdams). Pažymėtina, kad EŽTT, nagrinėdamas saviraiškos laisvės pažeidimo bylas, nevertina valstybės Konvencijos narės nacionalinėje teisėje nustatyto reguliavimo ir jo sąlygojamų atitinkamų ribojančių priemonių proporcingumo bendrąja prasme. EŽTT vertina tą konkretų individualų atvejį, t.y., konkrečioje byloje pritaikytos konkrečios ribojančios priemonės proporcingumą. Toliau aptarsim EŽTT praktiką vertinant saviraiškos laisvę ribojančias priemones proporcingumo principo kontekste.

(iv) Taikomų formalumų, sąlygų, apribojimų ar bausmių proporcingumas

Galimų valstybės kišimosi, įgyvendinant teisę laisvai reikšti mintis bei įsitikinimus, išraiškos būdų sąrašas Konvencijos straipsnyje nėra baigtinis ir valstybių Konvencijos narių praktika šiuo aspektu yra labai įvairi. Todėl vertindama esamą ar planuojamą įtvirtinti būsimą teisinį reguliavimą valstybė narė iš esmės tegali remtis EŽTT išaiškinimais dėl panašaus kitos valstybės narės reguliavimo.

Tarp dažniausiai valstybių konvencijos narių taikomų saviraiškos laisvę ribojančių priemonių, tikslu apginti asmens dalykinę reputaciją, paminėtinos šios: apkaltinamieji nuosprendžiai baudžiamosiose bylose, baudos pritaikymas, draudimas publikuoti, įpareigojimas atlyginti civilinę žalą, draudimas praktikuoti žurnalisto profesiją. Teismas tiria ir sprendžia kiekvienu individualiu atveju, ar egzistuoja neleistinas valstybės kišimasis dėl įtvirtintos atitinkamos teisinės reguliavimo priemonės ribojančio poveikio įgyvendinant teisę laisvai reikšti mintis bei įsitikinimus.

Konkrečios ribojančios priemonės atitikčiai proporcingumo principui reikšmės gali turėti ir subjektas, kuriam tokia priemonė buvo pritaikyta. Kaip jau darbe buvo minėta, EŽTT ypatingą reikšmę suteikdamas viešojo intereso temos diskusijai visuomenėje, proteguoja žiniasklaidos atstovus, kaip tokios diskusijos iniciatorius. Todėl tais atvejais, kai ribojančios priemonės yra pritaikomos žiniasklaidos atstovams, atitinkamos ribojančios priemonės proporcingumo siekiamam tikslui klausimas visuomet būna susijęs su klausimu, kaip toks nacionalinės institucijos sprendimas dėl tokios ribojančios priemonės pritaikymo paveiks viešąją diskusiją viešo intereso tema. Štai EŽTT vienareikšmiškai savo sprendimuose pabrėžia, kad nors nuteisimas kalėti baudžiamosiose bylose *per se* nėra neleistina ribojanti priemonė Konvencijos 10 straipsnio prasme, tačiau tokia bausmė savo esme ir prigimtimi

neabejotinai lemia viešojo intereso diskusijos slopinimą visuomenėje ir yra pateisinama tik išimtiniais atvejais, tokiais kaip neapykantos bei smurto kurstymas⁴⁶.

Išimtinai taikomas turėtų būti ir pats apkaltinamasis nuosprendis baudžiamosiose bylose⁴⁷, kadangi, sprendžiant iš EŽTT sprendimų, tokia priemonė taip pat riboja viešosios diskusijos vystymąsi visuomenėje jai svarbiais viešojo intereso klausimais.

Tačiau būtina pabrėžti, kad apkaltinamasis nuosprendis, skiriama pinigine bausme, kaip jau minėta, nėra savaimė neleistina priemonė valstybėms narėms įtvirtinant dalykinės reputacijos, asmens garbės ir orumo apsaugą. Svarbi bylos aplinkybių visuma. Štai *Radio France and others v. France* byloje, kurioje kelių asmenų atžvilgiu buvo priimt apkaltinamieji nuosprendžiai bei šiems asmenims paskirtos bausmės po 3 048.98 eurų kiekvienam bei solidariai 7 622.45 eurų žalai atlyginti, EŽTT vertinimu, paskirtos poveikio priemonės buvo saikingos (angl. „*moderate*“), tačiau šiuo konkrečiu atveju buvo nustatyta, kad žiniasklaidos atstovai pamynė žurnalistų etikos principus, informaciją buvo pakleista nacionaliniu lygiu (per radijo stotį, prieinamą visos Prancūzijos gyventojams) pasikartojančiai⁴⁸.

Štai pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą dėl šmeižto į teismą gali kreiptis tik fizinis asmuo. Tai reiškia, kad Lietuvos baudžiamosios teisės sistema nepripažįsta juridinio asmens teisės ginti pažeistą reputaciją baudžiamąja tvarka⁴⁹. Pažymėtina, kad tam tikros valstybės narės savo vidaus reguliavimu teisę ginti juridinio asmens dalykinę reputaciją leidžia ir baudžiamąja tvarka. Tačiau toks reguliavimas dažnai tampa EŽTT tyrimo objektu dėl galimo teisės laisvai reikšti mintis bei įsitikinimus pažeidimo.

EŽTT ypatingai kreipia dėmesį į nustatytų sankcijų griežtumą. Griežtesnė sankcija bus pripažintina kaip neproporcinga siekiamam tikslui – apsaugoti kitą teisinę vertybę, jeigu tokio pat rezultato galima pasiekti ir švelnesnėmis teisinėmis priemonėmis. Toks teismo požiūris kyla iš bendrojo teisės principo – taikomos atitinkamos teisinės priemonės turi minimaliai varžyti kitų asmenų teises, tai yra tiek ir tik tiek, kiek būtina siekiamam tikslui pasiekti – jos turi būti proporcingos. Tačiau EŽTT, net ir tais atvejais, kai valstybių narių

⁴⁶ *Cit. op.* 5, 115 paragrafas.

⁴⁷ *Cit. op.* 27, 32 paragrafas.

⁴⁸ *Cit. op.* 9, 40 paragrafas.

⁴⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 154 straipsnio 1 dalyje nurodoma, jog „*tas, kas paskleidė apie kitą žmogų tikrovės neatitinkančią informaciją, galinčią paniekinti ar pažeminti tą asmenį arba pakirsti pasitikėjimą juo, baudžiamas*...“; tokia formuluotė reiškia tai, kad Baudžiamojo kodekso prasme apšmeižtas gali būti tik fizinis asmuo (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr. [89-2741](#)).

baudžiamieji teismai asmenims skirdavo iš esmės mažas baudas, tokią valstybių praktiką pripažindavo pažeidžiančią asmenų teisę laisvai reikšti mintis bei įsitikinimus. Tokią savo poziciją EŽTT argumentuodavo tuo, kad bauda dėl savo esmės, „prigimties“ yra per griežta sankcija ir nors ją skiriant asmuo jau būna įgyvendinęs teisę skleisti informaciją, reikšti įsitikinimus, tačiau ji vertintina kaip tam tikra cenzūra, kuri ateityje atgrasins asmenis šia teise naudotis vėl⁵⁰. Su tokia teismo pozicija, manytina, reikia sutikti, apkaltinamasis nuosprendis baudžiamojoje byloje, kaip ir pritaikoma tam tikra sankcija, galėtų būti pateisinamas tik išimtiniais atvejais, kai ypatingai šiurkščiai pažeidžiamos Konvencijos 10 straipsnio 2 dalyje išvardintos vertybės. Ypatingu šiurkštumu galima būtų įvardyti neapykantos, smurto visuomenėje kurstymą ar esant aiškiai tyčiai pakenkti tam tikram subjektui.

Kaip nurodo M. Macovei, tarp „pavojingiausių“ ir didžiausių riziką teisei laisvai reikšti mintis bei įsitikinimus keliančių valstybių Konvencijos narių taikomų priemonių EŽTT laiko išankstinį draudimą publikuoti tam tikrą informaciją. Tokio draudimo pavojus, pasak autorės, EŽTT aiškinamas tuo, kad jis iš esmės panaikina informacijos paskleidimo ir, atitinkamai, gavimo galimybę, visuomenė lieka negavusi žinios⁵¹. Tokios priemonės yra ypatingai griežtos EŽTT kontrolės objektas, kadangi net laikini suvaržymai publikuoti tam tikrą informaciją gali smarkiai sumažinti skelbtinos, perduotos informacijos – žinios – vertę: *„Konvencijos 10 straipsnis savo esme nedraudžia išankstinių apribojimų publikuoti informaciją taikymo, kita vertus, rizika, būdinga tokiems ribojimams, yra tokio laipsnio, kad sąlygoja patį atidžiausią, įdėmiausią teismo tiriamąjį žvilgsnį jų atžvilgiu. Tai ypatingai svarbu spaudos atžvilgiu, kadangi žinios yra greitai savo aktualumą prarandantis objektas ir jų skelbimo atidėjimas, net trumpam laiko tarpui, gali sąlygoti visos jų vertės ir svarbos praradimą.“*⁵².

Dėl civilinės žalos atlyginimo EŽTT taip pat turi tvirtą nuomonę – jis turi būti tokio dydžio, kad atliktų savo funkciją, kuri yra kompensacinė, o ne baudžiamoji. Kalbėdamas konkrečiai apie žalos, patirtos pažeidus asmens reputaciją, atlyginimą, teismas yra pasakęs, kad priteisiamos civilinės žalos dydis turi būti pagrįstas, proporcingas dėl reputacijos

⁵⁰ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1986 m. liepos 8 d. sprendimas byloje *Lingens v. Austria*, Application No. 9815/82, 44 paragrafas.

⁵¹ *Cit. op.* 16, p. 25.

⁵² Europos Žmogaus Teisių Teismo 1991 m. lapkričio 26 d. sprendimas byloje *Sunday Times v. the United Kingdom (No. 2)*, Appl. No. 13166/87, 51 paragrafas, taip pat Europos Žmogaus Teisių Teismo 1991 m. lapkričio 26 d. sprendimas byloje *Observer and Guardian v. the United Kingdom*, Appl. No. 13585/88, 60 paragrafas.

pažeidimo atsiradusiems praradimams⁵³, o taip pat turi būti atsižvelgiama ir į asmenį iš kurio ta žala priteisimas, nes, kaip buvo minėta anksčiau, žalos atlyginimo klausimas neturi virsti nubaudimo klausimu.

Konfiskacija arba areštas priemonių, per kurias informacija ar įsitikinimai yra skleidžiami, taip pat yra galimas neleistinas valstybės kišimasis įgyvendinant teisę skleisti informaciją. Tam konstatuoti neturi reikšmės, kada tokios priemonės buvo pritaikytos (prieš, ar po paskleidimo). Netgi trumpalaikis areštas ar konfiskacija teismo laikytinas labai griežta teisine priemone, pažeidžiančia asmens teisę laisvai reikšti mintis, skleisti informaciją⁵⁴, todėl Lietuvos Respublikos teismai bylose dėl dalykinės reputacijos pažeidimo turėtų itin atsargiai ir tik išimtiniais atvejais taikyti laikinąją apsaugos priemonę – informacijos skleidimo priemonės areštą.

Tarp kitų valstybių Konvencijos narių taikomų ribojimų, kaip neleistinas valstybės kišimasis laisvai reiškiant mintis bei įsitikinimus, EŽTT vertinamas ir reikalavimas visuomenės informavimo priemonėms atskleisti paskleistos informacijos šaltinį bei su tokio reikalavimo nepaisymu susijusios sankcijos. *Goodwin v. the United Kingdom* byloje teismas padarė išvadą, kad šmeižto byloje nacionalinio Didžiosios Britanijos teismo reikalavimas visuomenės informavimo priemonei atskleisti šaltinį bei, atitinkamai, dėl tokio reikalavimo nepaisymo pritaikyta bauda kaltinamajam neabejotinai pažeidė spaudos laisvę⁵⁵. Žinoma, reikia turėti omeny, kad pastarasis teismo sprendimas buvo priimtas dėl nacionalinių sankcijų baudžiamosios bylos kontekste.

Kyla klausimas: kaip, EŽTT požiūriu, vertintinas Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse esantis reguliavimas dėl atsakomybės visuomenės informavimo priemonei taikymo, kai pastaroji byloje dėl dalykinės reputacijos gynimo atsisako įvardyti duomenų, neatitinkančių tikrovės, šaltinį, nors skleisdama minėtus duomenis nežinojo ir neturėjo žinoti apie tokių duomenų neatitikimą tikrovei. Viena vertus, yra suprantamas Lietuvos įstatymų leidėjo tikslas tokiu reguliavimu įtvirtinti teisės į dalykinę reputaciją apsaugos priemones, kad būtų eliminuota situacija, kai teisės subjektas lieka neįgyvendinęs savo teisės apginti pažeistus interesus. Kita vertus, turint omenyje informacijos priemonių esminę bei reikšmingą funkciją – informuoti visuomenę, perduoti jai žinias, bei dėl to joms

⁵³ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1995 m. liepos 13 d. sprendimas byloje *Tolstoy Miloslavsky v. the United Kingdom*, Appl. No. 18139/91, paragrafas 49.

⁵⁴ *Cit. op.* 16, p. 27.

⁵⁵ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1996 m. kovo 27 d. sprendimas byloje *Goodwin v. the United Kingdom*, Appl. No. 17488/90, 46 paragrafas.

pripažįstamas didesnes laisves, galima tokį teisinį reguliavimą vertinti kaip neleistinai pažeidžiantį Konvencijoje įtvirtintą teisę laisvai reikšti mintis bei įsitikinimus, tuo labiau, kad subjektui, iš esmės jo veiksmuose nesant kaltės, gali tecti sumokėti turtinę bei neturtinę žalą.

Įstatymų leidžiamasis organas, sprenddamas dėl tam tikrų teisę laisvai reikšti mintis bei įsitikinimus ribojančių priemonių įtvirtinimo, turėtų gerai apsvarstyti aukščiau aptartus teisėtumo reikalavimus. Tačiau pagrindinis vaidmuo ir atsakomybė tenka ribojančią priemonę taikančiai nacionalinei institucijai - dažniausiai - nacionaliniams teismams. Būtent nacionalinis teismas yra ta instancija, kuri nuspręš taikyti ar netaikyti nacionaliniame teisės akte įtvirtintą saviraiškos laisvę ribojančią priemonę, ir būtent nacionalinio teismo priimtas sprendimas gali tapti EŽTT vertinimo objektu. Todėl būtent nacionaliniams teismams kyla atsakomybė ir pareiga sekti naujausia EŽTT bylų praktika (pabrėžtina - naujausia) bei skrupulingai ir argumentuotai tikrinti atitinkamos ribojančios priemonės atitiktį teisėtumo reikalavimams.

4. Juridinio asmens dalykinės reputacijos pažeidimas ir jos gynimo būdai vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.24 straipsniu

Dalykinė reputacija juridiniam asmeniui svarbi daugelyje sričių: viena vertus, ji įtakoja bendrovės pelną parduodant prekes ar teikiant paslaugas, kita vertus, ji atveria galimybes prisitraukti investuotojus bei trokštamus verslo partnerius, plėstis, geriau konkuruoti rinkoje, dalyvauti konkursuose ir kita. Kadangi yra daug sričių, kuriose juridinio asmens dalykinė reputacija vaidina svarbų vaidmenį juridinio asmens veikloje, atitinkamai yra nemažai erdvių, santykių sferų, kuriose dalykinę reputaciją galima pažeisti. Įstatymų leidėjas, pripažindamas bei teisės aktais įtvirtindamas tam tikrą teisinę vertybę, visada įtvirtina ir jos gynybą – nėra neginamos teisinės vertybės.

Pagrindus, kada konstatuojamas juridinio asmens dalykinės reputacijos pažeidimas, bei šios pažeistos teisės gynimo būdus reglamentuoja Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.24 straipsnis: „*1. Asmuo turi teisę reikalauti teismo tvarka paneigti paskleistus duomenis, žeminančius jo garbę ir orumą ir neatitinkančius tikrovės, taip pat atlyginti tokių duomenų paskleidimu jam padarytą turtinę ir neturtinę žalą. <...> Preziumuojama, kad paskleisti duomenys neatitinka tikrovės, kol juos paskleidęs asmuo neįrodo priešingai.*“⁵⁶. Aštuntoje straipsnio dalyje įtvirtinta nuostata, nustatanti, kad straipsnio taisyklės taip pat taikomos ginant pažeistą juridinio asmens dalykinę reputaciją. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaro autoriai aiškina: „*Tikrovės neatitinkančios žinios gali būti paskleistos ir apie juridinį asmenį, pavyzdžiui, melagingai teigiant, kad juridinio asmens gaminama produkcija ar teikiamos paslaugos yra blogos kokybės, kenkia žmonių sveikatai, kad juridinis asmuo slepia pajamas, nemoka mokesčių ir panašiai.*“⁵⁷, tokia apie juridinį asmenį paskleista informacija neabejotinai gali padaryti jam didelės tiek turtinės, tiek ir neturtinės žalos.

Juridinio asmens galimybė įgyvendinti savo teisę teismo tvarka apginti pažeistą dalykinę reputaciją, esant tam tikroms aplinkybėms, priklausys nuo to, ar jis prieš tai bus pasinaudojęs vadinamąja replikos teise, kurios turinys yra atskleidžiamas Civilinio kodekso 2.24 straipsnio 2 dalyje.

⁵⁶ *Cit. op. 1*, 2.24 str.

⁵⁷ MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Antroji knyga, Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002, 2.24 str., p. 68.

Toliau darbe, atsižvelgiant į Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuotą bylų praktiką, bus aptariamas replikos teisės turinys, atsakomybės subjekto klausimas, dalykinės juridinio asmens reputacijos pažeidimo fakto konstatavimui nustatinėtinos aplinkybės bei galimi teisių gynimo būdai.

(i) Replikos teisė

Civilinio kodekso 2.24 straipsnio 2 dalis numato, kad jeigu tikrovės neatitinkantys duomenys apie juridinį asmenį buvo paskleisti per visuomenės informavimo priemonę (spausdoje, televizijoje, radijuje ir panašiai), juridinis asmuo, apie kurį šie duomenys buvo paskleisti, turi teisę surašyti paneigimą ir pareikalauti, kad ta visuomenės informavimo priemonė šį paneigimą nemokamai išspausdintų ar kitaip paskelbtų. Tai vadinamoji replikos teisė⁵⁸. Tik įgyvendinęs šią teisę, asmuo įgyja teisę kreiptis į teismą.

Pažymėtina, ši Civilinio kodekso 2.24 straipsnio 2 dalies norma, sprendžiant iš Lietuvos teismų praktikos, jos adresatams nėra pakankamai aiški ir dažnai yra suprantama klaidingai. Klaidingas normos supratimas pasireiškia subjektų manymu, kad užtenka duomenis pakleisti per visuomenės informavimo priemonę, kad atsirastų pareiga įgyvendinti replikos teisę prieš kreipiantis gynybos į teismą. Šios teisės normos turinys yra atskleistas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimuose – procesinę pažeistos dalykinės reputacijos gynimo tvarką lemia tikrovės neatitinkančių duomenų paskleidimo ir asmens pasirinkti teisių gynimo būdai.

Vadovaujantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimais, asmeniui kreipiantis į teismą dėl pažeistos dalykinės reputacijos gynimo yra privaloma prieš tai būti įgyvendinus savo replikos teisę, jeigu tenkinama šių sąlygų visuma:

1. tikrovės neatitinkantys duomenys apie asmenį buvo paskleisti per visuomenės informavimo priemonę;
2. asmuo savo ieškinyje kelia reikalavimą dėl duomenų paneigimo.

Kaip Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pažymėjęs, kai tikrovės neatitinkančius duomenis paskleidė visuomenės informavimo priemonė, esant reikalavimui dėl žinių paneigimo, atsakovas visada yra visuomenės informavimo priemonė, nes būtent ji

⁵⁸ *Cit. op. 57, p. 69.*

kontroliuoja informacijos šaltinį⁵⁹. Todėl net tais atvejais, kuomet duomenis per visuomenės informavimo priemonę paskelbia kitas asmuo, o visuomenės informavimo priemonė perteikia neiškraipytas duomenis paskelbusio asmens citatas, t.y., visuomenės informavimo priemonė nėra informacijos šaltinis, jeigu asmuo ieškinyje reiškia reikalavimą dėl žinių paneigimo, prieš tai jis privalo būti pasinaudojęs savo replikos teise.

Ikiteisminės ginčo sprendimo tvarkos nereikia laikytis, jeigu keliami reikalavimai dėl turtinės ir (ar) neturtinės žalos atlyginimo ir (ar) yra reikalaujama teismo sprendimu pripažinti, jog paskleisti duomenys neatitinka tikrovės, žemina dalykinę reputaciją⁶⁰, nesvarbu, kas yra atsakovas byloje. Teismas tokį aiškinimą grindžia proceso koncentracijos ir ekonomiškumo principais.

Pagrindinė ikiteisminės ginčų sprendimo procedūros funkcija - taupant lėšas, laiką išspręsti ginčą, siekiant išvengti teismo proceso. Juridiniam asmeniui gali pilnai pakakti paskleistų tikrovės neatitinkančių duomenų paneigimo ir jeigu, jam pasinaudojus savo replikos teise, visuomenės informavimo priemonė paskelbia juridinį asmenį tenkinantį tokios informacijos paneigimą - išvengiama teismo proceso.

Tačiau kartu reikia pripažinti, kad tikrovės neatitinkančių duomenų paneigimas savo esme yra tik tam tikra moralinė satisfakcija - dažnai ji nekompensuoja atsiradusios turtinės žalos ir nepaneigia neturtinės žalos atsiradimo galimybės, nepriklausomai nuo paskleistų žinių paneigimo ikiteisminiame etape fakto. Dėl nurodytos priežasties, juridiniam asmeniui gali būti visai nesvarbus duomenų paneigimas, o rūpės, visų pirma, atstatyti kilusią žalą arba moralinę satisfakciją jam atstos tiesiog teismo pripažinimas, kad paskleistos žinios neatitiko tikrovės. Todėl asmeniui teismai pripažįsta teisę rinktis atitinkamą pažeistos reputacijos gynimo būdą. Ir jau nuo jo pasirinkimo gali priklausyti ir replikos teisės įgyvendinimo pareiga.

Asmeniui pareikalavus, visuomenės informavimo priemonė paskleistų tikrovės neatitinkančių duomenų paneigimą privalo išspausdinti ar kitaip paskelbti per dvi savaites nuo jo gavimo dienos ir tik jai to nepadarius per minėtą terminą arba atsisakius tai padaryti, asmuo įgyja teisę kreiptis į teismą. Svarbu akcentuoti, kad paneigimas turi būti paskelbtas adekvačiai, t.y., jo forma, būdas ir vieta turi sutapti su atitinkamai paskleistų tikrovės

⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje *A. Š. v. L. J., E. J.*, bylos Nr. 3K-3-507/2006, kat. 26.6; 44.2.4.2.

⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje *D. Š. v. UAB „Roseba“*, bylos Nr. 3K-3-498/2010, kat. 26.6; 27.12; 114.11; 119.1.

neatitinkančių duomenų forma, būdu ir vieta: „Pavyzdžiui, jeigu duomenys buvo paskleisti pirmame laikraščio puslapyje, tai ir paneigimas turi būti spausdinamas pirmame puslapyje.“⁶¹. Civilinio kodekso komentare nurodoma, kad paneigimo apimtis neturėtų gerokai viršyti publikacijos dalies, kurioje paskleisti tikrovės neatitinkantys duomenys, svarbiausia – asmuo turįs nurodyti, kuo pasireiškia paskleistų duomenų ir tikrovės neatitikimas⁶².

Visuomenės informavimo priemonė turi teisę atsisakyti spausdinti ar paskelbti paneigimą tik tuo atveju, jeigu paneigimo turinys prieštarauja gerai moralei, pavyzdžiui, kursto tautinę nesantaiką, įžeidžia kitus asmenis, turinyje esti necenzūrinių žodžių ir panašiai. Tačiau Civilinio kodekso komentaro autoriai pažymi, kad nors minėtas Civilinio kodekso straipsnis numato vienintelį atsisakymo paskelbti paneigimą pagrindą, nereikia pamiršti protingumo principo: visuomenės informavimo priemonėms turėtų būti pripažinta teisė atsisakyti paskelbti paneigimą ir tais atvejais, kai jį reikalaujama paskelbti aiškiai neprotingu būdu ar forma, pavyzdžiui, kai paneigimo apimtis kelis kartus viršija publikacijos, kurioje paskleisti duomenys, apimtį, asmuo reikalauja leisti jam asmeniškai perskaityti savo paneigimą televizijos laidoje ir panašiai⁶³.

Reikia sutikti su komentaro autorių nuomone, kad paneigimas turi atitikti protingumo principus ir neprieštarauti gerai moralei, tačiau, atsižvelgiant į tai, kad paneigimas, tikėtina, niekada iki galo neeliminuoja paskelbta tikrovės neatitinkančia informacija padarytos žalos, reikalavimas dėl visiškai adekvataus paneigimo paskelbimo (pvz., neišeinant iš publikacijos apimties ribų) nepakankamai užtikrina juridinio asmens, kurio dalykinė reputacija nukentėjo, interesus. Nemanytina, kad, pavyzdžiui, juridinio asmens reikalavimas, kad visuomenės informavimo priemonė kelis kartus paskelbtų paneigimą, prieštarautų protingumo bei geros moralės principams.

Vadovaujantis Civiliniu kodeksu, tuo atveju, kai juridinis asmuo pasinaudojo replikos teise, tačiau visuomenės informavimo priemonė jo paneigimą atsisakė paskelbti, arba jo nepaskelbė per dvi savaites, juridinio asmens dalykinę reputaciją žeminančių žinių (duomenų) paneigimo tvarką ir terminus tokiu atveju nustato teismas, patenkinęs ieškinį.

⁶¹ *Cit. op. 57, p. 69.*

⁶² *Cit. op. 57, p. 69.*

⁶³ *Cit. op. 57, p. 70.*

(ii) Tinkamo atsakovo byloje klausimas

Priklausomai nuo to, kas paskleidė tikrovės neatitinkančius duomenis – visuomenės informavimo priemonė ar ne - yra ir tam tikri niuansai sprendžiant dėl tinkamo atsakovo parinkimo byloje. Problemų greičiausiai nekils, jeigu tikrovės neatitinkančius duomenis apie juridinį asmenį paskleidė ne visuomenės informavimo priemonė, o kitas subjektas, pavyzdžiui susirinkime esantiems jo klausytojams fizinis asmuo žodžiu paskleidė žeminančias žinias, ar tokias žinias išsiuntinėjo elektroniniu paštu juridinio asmens konkurentas ir juridinis asmuo žino žinias paskleidusį asmenį.

Kai tikrovės neatitinkančius duomenis pakleidė visuomenės informavimo priemonė, galimi keli atsakovai juridiniam asmeniui reiškiant ieškinį teisme dėl dalykinės reputacijos gynimo. Galimų atsakovų byloje klausimas šiuo atveju tiesiogiai siejasi su ieškovo keliamais reikalavimais teisme, kadangi pagal Civilinio kodekso 2.24 straipsnio 5 dalį: „*Visuomenės informavimo priemonė, paskleidusi asmens reputaciją žeminančius ir tikrovės neatitinkančius duomenis, privalo atlyginti asmeniui padarytą turtinę ir neturtinę žalą tik tais atvejais, kai ji žinojo ar turėjo žinoti, jog paskleisti duomenys neatitinka tikrovės, taip pat kai tuos duomenis paskelbė jos darbuotojai ar duomenys paskleisti anonimiškai, o visuomenės informavimo priemonė atsisako nurodyti tuos duomenis pateikusį asmenį. Visais kitais atvejais turtinę ir neturtinę ir neturtinę žalą privalo atlyginti duomenis paskleidęs asmuo ir jo veikla.*“⁶⁴. Iš nurodytos Civilinio kodekso normos formuluotės matyti, kad visuomenės informavimo priemonė, paskleidusi tikrovės neatitinkančius duomenis, tinkamu atsakovu dėl turtinės ir neturtinės žalos atlyginimo bus tik tam tikrais atvejais, kitais atvejais atlyginti turtinę ir neturtinę žalą privalės paskleistų duomenų autorius. Taigi, kreipiantis dėl turtinės ir neturtinės žalos atlyginimo pagal minėtą Civilinio kodekso normą, galimi du atsakomybės subjektai:

1. už juridinio asmens dalykinės reputacijos pažeidimą atsako pati visuomenės informavimo priemonė – fizinis ar juridinis asmuo, esantis atitinkamos visuomenės informavimo priemonės leidėjas (laikraščio, televizijos laidos, radijo ir panašiai);
2. už juridinio asmens dalykinės reputacijos pažeidimą atsako tų duomenų autorius, t.y., pirminis informacijos šaltinis.

⁶⁴ *Cit. op.* 1, 2.24 str. 5 d.

Pažymėtina, kaip jau buvo minėta kalbant apie replikos teisę, kad pagal reikalavimą dėl žinių paneigimo atsakovas visada bus pati visuomenės informavimo priemonė. Būtent ji kontroliuoja informacijos šaltinį, kuriuo ir buvo paskleisti tikrovės neatitinkantys duomenys. Paskleistų tikrovės neatitinkančių žinių paneigimas vertintinas kaip moralinė satisfakcija, tačiau retai tai padeda juridiniam asmeniui išvengti nuostolių ateityje, jie sunkiai prognozuojami. Todėl, nepaisant to, ar visuomenės informavimo priemonė paskelbė paneigimą ar ne, juridinis asmuo išsaugo teisę reikalauti atlyginti turtinę ir neturtinę žalą.

Kai yra reiškiama keli reikalavimai, vienu atveju, paneigti paskleistus duomenis ir atlyginti padarytą turtinę ar neturtinę žalą turės visuomenės informavimo priemonė, o kitu atveju, paneigti paskleistus duomenis privalės visuomenės informavimo priemonė, o atlyginti padarytą turtinę ar neturtinę žalą – tų duomenų autorius, t.y., pirminis informacijos šaltinis⁶⁵.

Panagrinėkime pirmąjį variantą - atvejus, kai už juridinio asmens dalykinės reputacijos pažeidimą atsako pati visuomenės informavimo priemonė. Civilinio kodekso komentaro autoriai teigia, kad pagal aukščiau cituotą teisės normą, visuomenės informavimo priemonės atsakomybė yra galima trimis atvejais:

1. kai visuomenės informavimo priemonė, paskleisdama apie asmenį duomenis buvo nesąžininga, t.y., kai visuomenės informavimo priemonė žinojo arba turėjo žinoti, kad tokie duomenys neatitinka tikrovės. Tokiu atveju, nėra svarbus tikrasis paskleistos informacijos subjektas – visuomenės informavimo priemonės darbuotojas ar ne, anonimas ar save įvardijęs asmuo. Sprendžiant, ar visuomenės informavimo priemonė buvo sąžininga ar ne, reikia turėti omenyje, kad žurnalisto profesinė etika reikalauja skelbti tik patikrintą, žinomą informaciją, todėl visuomenės informavimo priemonė teismo bus pripažinta sąžininga, jei padarė viską, ką konkrečioje situacijoje buvo įmanoma padaryti siekiant nustatyti skelbiamos informacijos tikrumą⁶⁶. Šioje vietoje svarbu prisiminti EŽTT jurisprudenciją, kadangi EŽTT ne kartą yra akcentavęs, kad tam tikrais atvejais, ypatingai, kai skelbiama informacija yra viešojo intereso, sprendžiant dėl visuomenės informavimo priemonės sąžiningumo, negalima pernelyg suvaržyti visuomenės informavimo priemonės įvairiomis pareigomis, tokiomis kaip informacijos tikrinimas. Tam tikrais atvejais, tokiais kaip informacijos šaltinio

⁶⁵ *Cit. op.* 57, p. 71-72.

⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. rugpjūčio 8 d. nutartis civilinėje byloje *uždaroji akcinė bendrovė „Šilo bitė“ ir A. D. v. Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamentas ir uždaroji akcinė bendrovė „Lietuvos rytas“*, Nr. 3k-3-340/2011, kat. 26.6; 27.12; 114.11; 119.1.

oficialumas, visuomenės informavimo priemonė turi teisę tokiu šaltiniu pasitikėti ir jo netikrinti⁶⁷;

2. kai tikrovės neatitinkančius duomenis paskelbė visuomenės informavimo priemonės darbuotojai. Pažymėtina, kad šiuo atveju nesvarbu, ar visuomenės informavimo priemonė, pavyzdžiui, jos vadovas, vyriausiasis redaktorius, atsakingasis redaktorius, žinojo arba turėjo žinoti, kad tie duomenys neatitinka tikrovės, kadangi, kaip nurodoma Civilinio kodekso komentare, tokiu atveju, visuomenės informavimo priemonės atsakomybė grindžiama netiesioginės atsakomybės principu⁶⁸. Tokia įstatymų leidėjo pozicija yra suprantama, turint omeny darbdavio – juridinio asmens - pareigą vadovauti savo darbuotojams, juos kontroliuoti, nors sąvoka „darbuotojai“ Civilinio kodekso komentare aiškintina plačiai, t.y., ne tik darbo santykiais susiję asmenys, tačiau ir asmenys su visuomenės informavimo priemone sudarę autorinę sutartį. Atsižvelgiant į pastarąją aplinkybę, svarbu akcentuoti, kad autorinės sutarties šalys yra lygioje padėtyje, t.y., jų nesieja pavaldumo ir panašūs santykiai, būdingi darbo sutarties šalių santykiams, tačiau visuomenės informavimo priemonės atsakomybė aiškintina atsižvelgiant į autorinės sutarties objektą – autorinio darbo sukūrimą ir (arba) turtinių teisių į jį perdavimą. Visuomenės informavimo priemonė pagal autorinę sutartį iš kitos šalies turi teisę reikalauti tam tikro rezultato (straipsnio parašymo atitinkama tema ir panašiai), todėl iš esmės ji tą rezultatą ir jo turinį kontroliuoja, atliktas tam tikras darbas (pasiektas rezultatas, pavyzdžiui, straipsnis) pereina visuomenės informavimo priemonės žinion ir todėl jai kyla atsakomybė tokį darbą paskelbiant. Pažymėtina, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, kad visuomenės informavimo priemonė tokiu atveju atlyginusi turtinę ir (ar) neturtinę žalą turi teisę reikšti regresinį reikalavimą savo darbuotojui⁶⁹;
3. kai duomenys, neatitinkantys tikrovės, paskelbti nenurodant juos paskelbusio asmens, t.y., duomenų šaltinis, pavyzdžiui, autorius, išlieka anonimiškas, o visuomenės informavimo priemonė atsisako įvardyti juos paskelbusį asmenį. Kaip yra nurodoma Civilinio kodekso komentare, analogiška taisyklė taikoma ir tada, kai duomenis

⁶⁷ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2002 m. birželio 25 d. sprendimas byloje *Colombani and others v. France*, Appl. No. 51279/99, 65 paragrafas.

⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. spalio 10 d. nutartis civilinėje byloje *A. S. v. uždaroji akcinė bendrovė „Šilo bitė“, uždaroji akcinė bendrovė „Laisvas laikraštis“, V. K., A. D.*, Nr. 3K-3-392/2010, kat. 26.6, 44.5.2.2, 114.8.2.

⁶⁹ *Cit. op.* 68.

paskelbęs asmuo vartojo pseudonimą, o visuomenės informavimo priemonė atsisako nurodyti to asmens pavardę ir vardą⁷⁰. Visuomenės informavimo priemonė bus atsakomybės subjektu atlyginant turtinę ir (ar) neturtinę žalą visais atvejais, jeigu jinai žinojo ar turėjo žinoti apie duomenų neatitikimą tikrovei. Vienintelis logiškas tokio reguliavimo pateisinimas būtų aplinkybė, kad tuo atveju, jeigu visuomenės informavimo priemonei nekiltų pareiga atlyginti juridiniams asmeniui turtinę ir (ar) neturtinę žalą, esant neatskleistam duomenų autoriui, juridinis asmuo paprasčiausiai objektyviai negalėtų apginti savo pažeistos dalykinės reputacijos.

Komentaro autoriai pažymi, kad visais trimis atvejais ir paskleistų duomenų autorius, ir visuomenės informavimo priemonė tokiose bylose turėtų būti traukiami kaip bendraatsakoviai, kadangi visi trys atvejai yra susiję su fakto klausimų nustatymu, o fakto klausimus galima nustatyti tik nagrinėjant bylą, todėl klausimas, visuomenės informavimo priemonė ar autorius turės atlyginti juridiniam asmeniui padarytą turtinę ir (ar) neturtinę žalą, bus atsakytas tik nustačius minėtus faktus.

Be to, įtraukti į bylą kaip bendraatsakovius tiek autorių, tiek visuomenės informavimo priemonę, kaip toliau aiškinama Komentare, yra svarbu, kai yra pareikšti du reikalavimai – paneigti paskleistus tikrovės neatitinkančius duomenis ir atlyginti turtinę bei neturtinę žalą, kadangi Civilinio kodekso norma reglamentuoja tik atsakovo klausimą sprendžiant dėl turtinės ir neturtinės žalos atlyginimo.

Aptarus subjektus, trauktinus atsakovais, toliau darbe bus nagrinėjamas pažeidimo sudėtį sudarančių faktinių aplinkybių turinys ir jų nagrinėjimas Lietuvos teismų praktikoje.

4.1. Dalykinės reputacijos pažeidimo konstatavimas

Juridinis asmuo, kurio, jo valdymo organų nuomone, teisė į dalykinę reputaciją buvo pažeista, turi teisę kreipti į teismą gynybos. Teismas, nagrinėdamas juridinio asmens ieškinį, tam, kad konstatuotų jo dalykinės reputacijos pažeidimą ir, atitinkamai, galėtų tenkinti juridinio asmens ieškinyje išdėstytus reikalavimus, vadovaujantis Civilinio kodekso 2.24 straipsnio 1 dalies formuluote, turi nustatyti šių faktų visumą:

1. duomenų paskleidimo faktą;
2. faktą, kad paskleisti duomenys yra apie konkretų juridinį asmenį;

⁷⁰ *Cit. op.* 57, p. 70-71.

3. faktą, kad paskleisti duomenys žemina juridinio asmens dalykinę reputaciją;
4. faktą, jog paskleisti duomenys neatitinka tikrovės.

4.1.1. Duomenų paskleidimo faktas

Nustatinėjant šį faktą susiduriama su nuomonės ir žinios atribojimo problema. Atriboti žinia nuo nuomonės yra labai svarbu, kadangi savo nuomonės reiškimas yra viena pagrindinių konstitucinių asmens teisių, ir jai nėra taikomas tiesos kriterijus, skirtingai nei žiniai, taigi, ir atsakomybė už nuomonės reiškimą asmeniui negali kilti. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas sąvoką „žinios“ apibrėžia kaip skelbiamą faktą arba tikrus (teisingus) duomenis⁷¹. Duomenys apibūdinami kaip nuostatos, konstatuotos tam tikros aplinkybės, faktai, t. y., informacija, kurios tikrumą galima patvirtinti taikant tiesos ir netiesos kriterijus⁷². Tuo tarpu nuomonė apibrėžiama kaip „*skelbiamas požiūris, nusimanymas, nuovoka, supratimas, mintys arba komentarai apie bendro pobūdžio idėjas, faktų ir duomenų, reiškinių ar įvykių vertinimai, išvados ar pastabos apie žinias, susijusias su tikrais įvykiais. Nuomonė gali remtis faktais, pagrįstais argumentais ir paprastai ji yra subjektyvi, todėl jai netaikomi tiesos ir tikslumo kriterijai, tačiau ji turi būti reiškiamą sąžiningai ir etiškai, sąmoningai nenuslepiančią ir neiškreipiančią faktų ir duomenų.*“⁷³, tačiau, kaip yra pažymima Civilinio kodekso komentare, jeigu nuomonė reiškiamą tokiu būdu, forma ar priemonėmis, kurios akivaizdžiai žemina kito asmens reputaciją ir yra tikslas kitą asmenį pažeminti, gali būti pripažinta, kad asmuo piktnaudžiauja savo teise⁷⁴ reikšti nuomonę, todėl privalo atlyginti tokiu piktnaudžiavimu kitam asmeniui padarytą turtinę ar neturtinę žalą⁷⁵.

Kaip jau buvo minėta, dažnai būna sudėtinga atskirti nuomonę nuo žinios. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo praktikoje yra išaiškinęs, kuo reikia vadovautis, ką ir kaip reikia

⁷¹Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2006, Nr. 82-3254; Įstatymas skelbtas: Valstybės žinios, 1996, Nr. 71-1706, 2str. 84 p.

⁷²Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. kovo 14 d. nutartis civilinėj byloje *V. L. v. V. P. teisių perėmėjai atsakovai L. P., P. P. ir V. P.*, Nr. 3K-3-106/2011, kat. 26.6; 95.5.

⁷³ Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2006, Nr. 82-3254; Įstatymas skelbtas: Valstybės žinios, 1996, Nr. 71-1706, 2 str. 36 p.

⁷⁴ „*Draudžiama piktnaudžiauti savo teise, t.y. draudžiama įgyvendinti civilines teises tokiu būdu ir priemonėmis, kurios be teisinio pagrindo pažeistų ar varžytų kitų asmenų teises ar įstatymų saugomus interesus ar darytų žalą kitiems asmenims arba prieštarautų subjektinės teisės paskirčiai. Žalos padarymas kitiems asmenims piktnaudžiaujant teise yra pagrindas taikyti civilinę atsakomybę. Jeigu asmuo piktnaudžiauja subjektine teise, teismas gali atsisakyti ją ginti.*“ (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262, 1, 1.137 str. 3 d.).

⁷⁵ *Cit. op. 57, 2.24 str., 4 paragrafas.*

analizuoti, į ką atsižvelgti atribojant žinią nuo nuomonės. Svarbus yra visas straipsnio, analizuojamo teksto ar kalbos kontekstas, pasisakymo aplinkybės, sakinio konstrukcija ir kita. Turi būti įvertinti ir išanalizuoti kartu visi įrodymai, visos aplinkybės byloje ir tik tuomet teismas gali daryti išvadą, ar paskelbta nuomonė ar informacija apie tam tikrą faktą. „Vertinant, ar pareikšti su pagrindiniu faktu susiję duomenys yra nauja informacija, ar pagrindinį faktą apibūdinanti nuomonė, išreiškianti požiūrį į faktą, turi būti atkreipiamas dėmesys į tai, ar pagrindinis faktas yra vienareikšmiškai aiškus. Jeigu faktas yra pakankamai aiškus, kad nesažininga būtų jį traktuoti kitaip, tai pateikti duomenys dėl jo vertinimo kitokia prasme galėtų būti pripažinti nauju faktu. Jeigu pradinis faktas nėra visiškai aiškus, o gali būti įvairiai interpretuojamas, tai teigiamo ar neigiamo turinio interpretacija gali būti vertinama kaip asmeniui palanki ar nepalanki nuomonė ar subjektyvus įspūdis.“⁷⁶.

Apibendrinami suformuluotą teismų praktiką, nustatytas taisyklės, teisės specialistai nurodo, kad norint išsiaiškinti, ar tam tikri teiginiai yra žinios, informacija, t.y., duomenys Civilinio kodekso 2.24 straipsnio prasme, reikia spręsti iš visos publikacijos, pasisakymo turinio, tikslo, kryptingumo, pavartotų meninės išraiškos formų, sakinių konstrukcijos ir kita, teismai turi analizuoti visą straipsnio ar kalbos kontekstą, o ne atskiras pastraipas, sakinius ar jų dalis. Reikšmės taip pat turi pasisakymo aplinkybės bei tikslai⁷⁷. Asmens pasisakymo konteksto svarba yra pripažįstama ir EŽTT: „<...> siekiant tam tikrus teiginius priskirti konkrečiai kategorijai (faktų konstatavimui (žiniai) ar vertinamiesiems teiginiams (nuomonei), būtina atsižvelgti į visą bylos aplinkybių kontekstą: teiginių formuluotes, jų pateikimo aplinkybes, formą ir būdą, ar pateiktas realios situacijos vertinimas, ar nuomonės pareiškimas be jokio faktinio pagrindo, ar vyko gyva diskusija, visuomeninė akcija, kurioms neabejotinai būdingas didesnis emocionalumo ir „perdėjimo“ laipsnis, ar informacija pateikta, pavyzdžiui, mokslinio pobūdžio straipsnyje ir kitas aplinkybes.“⁷⁸.

Lietuvos Respublikos teismų formuojamos nuomonės atribojimo nuo žinios taisyklės iš esmės sutampa su EŽTT išaiškinimais, kurie dažnai cituojami Lietuvos teismų praktikoje, tačiau nepaisant gausių išaiškinimų – tiek nacionaliniame lygmenyje, tiek EŽTT, neretai galima rasti žemesnės instancijos teismų sprendimų su gana prieštaringa argumentacija dėl tam tikrų teiginių priskyrimo nuomonės ar fakto kategorijai.

⁷⁶ Cit. op. 4.

⁷⁷ Info Verslui, Teisė Komentaras: Juridinio asmens dalykinės reputacijos gynimas.

⁷⁸ Cit. op. 4.

Skirtingai negu faktiniai teiginiai, vertinamieji (nuomonės) negali būti įrodomi, tačiau svarbu pabrėžti, kad jiems taip pat neturi trūkti faktinio pagrindo - tai ne kartą savo sprendimuose yra akcentavęs EŽTT⁷⁹, tokių teiginių taip pat epizodiškai galima aptikti ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje⁸⁰. Štai Lietuvos Aukščiausiasis Teismas civilinėje byloje *UAB „Šilutės komunalininkas“ v. P. S. individuali įmonė „Uola“ ir tretysis asmuo S. B.* pažymėjo, kad nors nuomonei nereikalaujama tiesos ir tikslumo, tačiau jai yra taikomi objektyvumo ir pagrįstumo kriterijai, o už netinkamą nuomonės ar kritikos reiškimą turi būti taikoma teisinė atsakomybė⁸¹.

Minėtoje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas kalbėdamas apie galimybę asmeniui ginti netinkamu nuomonės ar kritikos reiškimu pažeistą teisę į reputaciją nurodo, jog *„Jeigu nuomonė, komentaras ar vertinimas skleidžiami nesąžiningai, nepagrįstai, neobjektyviai, tai teismas gali svarstyti dėl galimybės atlyginti žalą, jeigu konkrečiu atveju tai būtina asmens pažeistai teisei pakankamai apginti.“* Manytina, kad šiuo atveju teismas kalba apie dalykinės juridinio asmens reputacijos gynimą vadovaujantis Civilinio kodekso 1.137 straipsnio 3 dalimi: *„<...> Žalos padarymas kitiems asmenims piktnaudžiaujant teise yra pagrindas taikyti civilinę atsakomybę.“*⁸², kadangi Civilinio kodekso 2.24 straipsnis kalba apie asmens dalykinės reputacijos gynimą tik tais atvejais, kai buvo paskleisti duomenys, t.y., tokia informacija, kurią galima patikrinti taikant tiesos kriterijų.

Minėtoje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas padarė labai svarbią išvadą ta prasme, kad tais atvejais, kai nagrinėdamas bylą teismas nustato, jog buvo paskleista nuomonė, vertinimas ar komentaras - t.y., informacija, nevertintina taikant tiesos kriterijų, teismas, laikydamas, kad tokiu atveju nėra atitikties faktų visumai tam, kad būtų galima konstatuoti dalykinės reputacijos pažeidimą Civilinio kodekso 2.24 straipsnio prasme, neturi teisės automatiškai atsisakyti tenkinti ieškovo reikalavimus. Tokiu atveju, teismui kyla pareiga spręsti, ar pareikšta nuomonė, kritika ar kitoks subjektyvus vertinimas nebuvo paskleistas asmeniui piktnaudžiaujant saviraiškos laisve, dėl ko galimai buvo pažeista juridinio asmens teisė į dalykinę reputaciją. Manytina, kad tokia teismų praktika yra teisinga,

⁷⁹ *Cit. op.* 5, 99 paragrafas, taip pat *Cit. op.* 15, 76 paragrafas.

⁸⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Birių krovinių terminalas“ v. UAB „Ekstra“*, Nr. 3K-3-100/2009, kat. 27.12.

⁸¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Šilutės komunalininkas“ v. P. S. individuali įmonė „Uola“ ir tretysis asmuo S. B.*, Nr. 3K-3-667/2006, kat. 22.7; 27.12.

⁸² *Cit. op.* 1, 1.137 str. 3 d.

kadangi, pažymėtina, jog būtent teismui vadovaujantis šalių pateiktais paaiškinimais bei įrodymais tenka pareiga pritaikyti tinkamą įstatymą (teisės normą)⁸³.

Kaip toliau yra aiškinama minėtoje nutartyje, civilinėje byloje dėl asmens pažeistos reputacijos gynimo, tokiu atveju, ieškovui tenka pareiga įrodyti, kad jo dalykinė reputacija sumenkinta, taip pat turi būti nustatyta, kad subjektyvaus pobūdžio teiginiai nepagrįsti ir neobjektyvūs; kad jie susiję su ieškovu, o asmuo, juos paskleidęs, yra kaltas dėl jų skleidimo.

(i) „Paskleidimo“ sąvokos reikšmė

Sąvoka „paskleidimas“, civilinio kodekso 2.24 straipsnio prasme, reiškia tam tikros žinios apie juridinį asmenį perdavimą bet koku būdu: per visuomenės informavimo priemones, žodžiu, raštu, elektroniniu paštu, internetu vienam, keletui asmenų ar neapibrėžtam ratui asmenų, tačiau, pažymėtina, kad, pavyzdžiui, žinių ar nuomonių skleidimu nebus laikomi teismo proceso dalyvių pasisakymai teismo posėdžio metu ar informacijos išdėstymas teismo dokumentuose⁸⁴.

Svarbu atkreipti dėmesį, kad ne visiems adresatams paskleista tikrovės neatitinkanti, iš principo savo turiniu juridinio asmens reputaciją žeminanti informacija bus pripažinta kaip žeminanti reputaciją Civilinio kodekso 2.24 straipsnio prasme. Tikrovės neatitinkančių žinių paskleidimas nėra jos pranešimas asmeniui, su kuriuo jos yra susijusios⁸⁵, todėl, jeigu tokia informacija bus gauta paties juridinio asmens, pavyzdžiui, nusiunčiant ją juridinio asmens elektroninio pašto adresu arba faksu, tai nebus laikoma, jog buvo paskleistos tikrovės neatitinkančios žinios. Tikrovės neatitinkančių žinios paskleidimas nėra jos pranešimas to juridinio asmens darbuotojams – Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pripažinęs, jog įmonės dalykinę reputaciją pažeidžiančių žinių paskleidimas reiškia, jog šios žinios paskleistos kitiems – juridiniams ar fiziniams - asmenims, ne to juridinio asmens darbuotojams, kadangi darbuotojai, darbo santykių pagrindu būdami susiję su juridiniu asmeniu ir kitais darbuotojais, turi galimybę gauti tikslesnę ir išsamesnę informaciją nei asmenys, kurių tokie santykiai nesieja.

⁸³ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais bei papildymais). Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340, 265 str. 1 d.

⁸⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. gruodžio 15 d. nutartis civilinėje byloje *Jankevičius v. R. Vabolis*, Nr. 3k-3-1270/2001, kat. 20.6.

⁸⁵ Įdomu pastebėti, kad jeigu tokios žinios buvo išsakytos įžeidžiančia forma, fizinis asmuo baudžiamojo proceso tvarka gali ginti savo teises dėl įžeidimo, tačiau tokia galimybė Lietuvos Respublikoje nenumatyta juridiniams asmenims.

Tokiai Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nuomonei galima pritarti tam tikrais atvejais, tačiau vienareikšmiškai tokios išvados kiekvienu atveju nesigilinant į situaciją daryti, manytina, negalima. Galima teigti, kad galimybę gauti tikslesnę ir išsamesnę informaciją turi juridinio asmens valdyme dalyvaujantys darbuotojai, tačiau negalima vienareikšmiškai teigti, kad tokią galimybę turi vis likusieji juridinio asmens darbuotojai. Kaip jau buvo minėta, juridiniam asmeniui jo dalykinė reputacija yra reikšminga daugelyje sričių, viena tokių sričių gali būti ir juridinio asmens darbo aplinka, santykiai su darbuotojais.

Kaip pavyzdį galima pateikti bendrovę, kurios funkcionavimui reikalingi labai specifinio išsilavinimo specialistai, kurie bendrovės valdyme nedalyvauja, be yra nepakeičiamai reikalingi gaminant tam tikrą produktą. Tokiems darbuotojams yra paskleidžiama melaginga informacija apie bendrovės, kurioje jie dirba, finansinius sunkumus ir labai tikėtiną bankrotą. Trakime, darbuotojų išsilavinimas dėl savo specifikos lemia labai ribotas galimybes įsidarbinti, todėl, darbuotojai ilgai nesvarstę ima ieškoti naujos darbo vietos, kurią suradę palieka senąją darbovietę.

Tikrovės neatitinkančios informacijos paskleidimas darbuotojams ir ne tokiu specifiniu atveju juridiniam asmeniui gali sukelti neigiamų pasekmių pradedant nepasitikėjimo atmosferos sukėlimu, kuris gali peraugti į streikus, kitus juridinio asmens kasdienės veiklos apsunkinimus, baigiant atitinkamų specialistų praradimu ir panašiai.

4.1.2. Faktas, kad žinios yra paskleistos apie konkretų juridinį asmenį

Kartais paskleistos informacijos turinyje nėra aiškiai įvardijamas konkretus juridinis asmuo, t.y., kai kalbama užuolankomis, nepasakant juridinio asmens pavadinimo. Tačiau ir tokia informacija gali būti pripažinta kaip žeminanti konkretaus juridinio asmens dalykinę reputaciją Civilinio kodekso 2.24 straipsnio prasme. Tik minėtu atveju, ieškovui kyla pareiga įrodyti, kad paskleistos žinios buvo būtent apie jį.

Teisės literatūroje nurodoma, kad jeigu, pavyzdžiui, publikacijoje tiesiogiai nėra paminėtas asmuo, apie kurį žinios paskleistos, tai šis faktas gali būti patvirtintas netiesioginiais duomenimis, tokiais kaip straipsnio ar kitos publikacijos faktai, iš kurių visumos daroma išvada, apie kuriuos asmenis yra paskleistos žinios⁸⁶.

⁸⁶ *Cit. op. 77.*

Įdomu pastebėti, kad pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką, kai žinios paskleidžiamos apie juridinį asmenį konkrečiai nurodant darbuotoją, kurio darbinių pareigų atlikimas siejamas su juridinio asmens veikla, jo priklausomybe tam juridiniam asmeniui, tai tokiu atveju laikoma, kad paskleistos žinios yra ir apie organizaciją, ir apie konkretų asmenį, t.y., tokiu atveju tiek pats juridinio asmens darbuotojas, tiek pats juridinis asmuo gali kreiptis į teismą dėl pažeistos reputacijos (asmens garbės ir orumo) gynimo⁸⁷. Manytina, kad tokia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika yra teisinga ir atspindi faktinę situaciją. Tačiau Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimas dėl juridinio asmens akcininko ir juridinio asmens ryšio, sprendžiant dėl pažeistos dalykinės reputacijos gynimo paskleidus tikrovės neatitinkančią informaciją apie akcininką, kelia abejonių.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pasisakęs, kad juridinio asmens ir jo akcininko interesai iš esmės yra priešingi, t.y., akcininko tikslas visada yra pelno, ekonominės naudos siekimas, o štai juridinis asmuo, kaip savarankiškas teisės subjektas, privalo veikti pagal teisingumo, protingumo ir sąžiningumo reikalavimus, siekdamas pelno, turi įvertinti kreditorių, darbuotojų, vietos bendruomenės, klientų ir kitų asmenų teisėtus interesus⁸⁸. Ir būtent dėl tokių priešingų interesų buvimo, tikrovės neatitinkančių duomenų paskleidimas apie akcininką nelemia juridinio asmens reputacijos pažeidimo.

Pažymėtina, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pateikiamas juridinio asmens interesų apibūdinimas yra labiau vadovėlinis. Akcijų kontrolinį paketą turintis juridinio asmens akcininkas kontroliuoja juridinį asmenį, dėl ko manytina, jog juridinio asmens valdymui įtaką darančio akcininko bei juridinio asmens interesai sutampa ir iš esmės reiškia ekonominės naudos siekimą. Tačiau manytina, kad turi būti kiekvienu atveju sprendžiama individualiai, nes, pavyzdžiui, abejotina ar smulkus akcininkas apskritai gali turėti tokią turinčią realios reikšmės sąsają su juridiniu asmeniu.

Svarbu paminėti, kad jeigu paskleistos informacijos turinyje juridinis asmuo yra aiškiai, t.y., tiesiogiai nurodomas, jam nereikia tokio fakto papildomai įrodinėti.

4.1.3. Faktas, kad paskleistos žinios žemina juridinio asmens dalykinę reputaciją

Faktą, jog paskleistos žinios žemina juridinio asmens dalykinę reputaciją turi įrodyti į teismą besikreipiantis juridinis asmuo. Tokia pareiga juridiniam asmeniui nustatyta, nes ne visada iš

⁸⁷ *Cit. op.* 81.

⁸⁸ *Cit. op.* 81.

pirmo žvilgsnio paprasta tam tikrą žinią identifikuoti, kaip aiškiai juridinio asmens dalykinę reputaciją žeminančią. Visuomenė yra segmentuota: „*Greta bendrų visai visuomenei vertinimo kriterijų yra tam tikrų asmenų grupių ir atskirų asmenų garbės ir orumo supratimas.*“⁸⁹, tas pats pasakytina ir apie juridinius asmenis – todėl, galimi tokie atvejai, kai tokios pačios žinios paskleidimas vienai bendrovei gali nepadaryti jokios labiau užčiuopiamos žalos, kai tuo tarpu kitai bendrovei tokia paskleista žinia gali reikšti didelius praradimus pardavimuose, verslo ryšiuose ir panašiai. „*Apskritai žeminančios žinios yra tokios, kurios priskiria bruožus, poelgius ar požymius, neatitinkančius reikalavimų, keliamų konkrečiam subjektui.*“⁹⁰, todėl juridiniam asmeniui ir reikalinga pateikti teismui atitinkamą argumentaciją, pagrindimą.

Sprendžiant iš Lietuvos teismų praktikos, darytinos išvados, jog žeminančiomis juridinio asmens dalykinę reputaciją paprastai laikomos tokios paskleistos tikrovės neatitinkančios žinios, iš kurių turinio suprantama, jog įmonė pažeidė teisės aktų, bendrųjų gyvenimo taisyklių reikalavimus, visuomenės moralės principus, arba įmonei priskiriamos savybės tų principų ar reikalavimų neatitinka. Štai Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senatas 1998 m. gegužės 15 d. nutarimo Nr. 1 šeštajame punkte išaiškino, jog „*Nustatant faktą, ar paskleistos žinios žemina asmens garbę ir orumą, gerą vardą, žinotina, kad žeminančiomis laikytinos tikrovės neatitinkančios žinios, kurios įstatymo, moralės, paprotinių normų laikymosi požiūriu pažeidžia asmens garbę ir orumą, gerą vardą visuomenėje; tai klaidinga ir diskredituojanti asmenį informacija, kurioje teigiama apie asmens padarytą teisės, moralės ar paprotinių normų pažeidimą, negarbingą poelgį, netinkamą elgesį buityje, šeimoje, viešajame gyvenime, nesąžiningą visuomeninę, gamybinę-ūkinę, komercinę veiklą ir pan.*”⁹¹.

Tiesa, gali būti tokių situacijų, kai paskleistos žinios turinys neteigia juridinį asmenį esant moraliai ar teisės atžvilgiu prasižengus, tačiau, pavyzdžiui, skleidžiamos melagingos žinios apie juridinio asmens turtinės padėties blogėjimą, rinkos dalies praradimą kartais gali sudaryti juridinio asmens dalykinės reputacijos pažeidimą. Tokiais atvejais juridinis asmuo turi pagrįsti, kuo pasireiškė jo dalykinės reputacijos pažeidimas.

Juridinio asmens dalykinė reputacija laikoma pažeista, jeigu įrodoma, kad dėl informacijos paskleidimo pasikeitė juridinio asmens veiklos, jos rezultatų vertinimas, kad

⁸⁹ Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo Senato 1998 m. gegužės 15 d. Nutarimas Nr. 1.

⁹⁰ PACEVIČIUS, Ž., MORKŪNAS, G. *Įmonės dalykinė reputacija ir jos apsauga.*

⁹¹ *Cit. op.* 90.

teigiamas vertinimas sumažėjo ar tapo neigiamas, o tuo atveju, kai dalykinę reputaciją gina juridinis asmuo, kurio veikla visuomenėje yra vertinama prieštaringai, jis turi įrodyti, jog paskleistos informacijos padariniai yra rimti jo vertinimo pasikeitimai į neigiamą pusę, neigiamas poveikis savininkams ir darbuotojams, kitos panašaus pobūdžio aplinkybės⁹². Tai yra akcentavęs ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas⁹³.

Taigi, pareiga įrodyti, jog paskleistos žinios žemina juridinio asmens dalykinę reputaciją, tenka ieškovui, tačiau iškyla klausimas, kaip tokius įrodymus pateikti teismui. Galima įsivaizduoti, kad, pavyzdžiui, paskleidus melagingas žinias elektroniniu paštu juridinio asmens verslo partneriams, juridinis asmuo galėtų remtis liudytojų parodymais, tai yra, minėti verslo partneriai galėtų teisme paaiškinti, kad gavus elektroniniu paštu informaciją apie juridinį asmenį, jų buvęs juridinio asmens vertinimas pasikeitė neigiama linkme, privertė suabejoti juridinio asmens patikimumu ir panašiai.

Manytina, problematiškiau įrodinėti būtų tais atvejais, kai žinios buvo paskleistos visuomenės informavimo priemonėmis. Pavyzdžiui, kaip įrodyti, jog juridinio asmens dalykinės reputacijos vertinimas visuomenėje sumažėjo ar tapo neigiamas, tuo labiau, jeigu išsakyti tikrovės neatitinkantys teiginiai nėra akivaizdžiai žeminantys, o yra vertinamojo pobūdžio?

Neretai ieškovai apsiriboja gana lakoniškais ir deklaratyviais, bendrais teiginiais, jog paskleistos melagingos žinios žemina dalykinę reputaciją, o bylas nagrinėjantys teismai - konstatavimu, kad tam tikri paskleisti teiginiai savo esme (šiurkštus moralės normų pažeidimas, nusikaltimo padarymas ir panašiai) yra žeminantys. Pats faktinis poveikis, pasekmės nėra plačiai analizuojamos, galima netgi teigti, kad jos tiesiog yra preziumuojamos. Galimas dvejobas tokios praktikos vertinimas: viena vertus, galima teigti, jog teismai nesilaiko savo pačių suformuluotų taisyklių, tokių kaip realių faktinių pasekmių, realios žalos vertinimas, kita vertus, dažnai faktines pasekmes juridiniam asmeniui yra kone neįmanoma įrodyti, arba, jeigu ir įmanoma, tai toks įrodymas gali pareikalauti neprotingų išlaidų, arba atitinkamos faktinės pasekmės gali atsirasti ir būti įrodymu tik praėjus nemažam laiko tarpui, jau po teismo sprendimo priėmimo. Ko gero, racionalu teigti, kad kai tam tikros žinios yra akivaizdžiai žeminančios savo turiniu, esme, būtų neprotinga reikalauti iš juridinio

⁹² *Cit. op.* 91.

⁹³ *Cit. op.* 4.

asmens detaliai įrodinėti jų pasekmes, tačiau, turint omenyje individualumo kriterijų⁹⁴, tam tikra argumentacija yra būtina.

Kalbant apie paskleistą tikrovės neatitinkančią informaciją, kurioje teigiama apie juridinio asmens padarytą teisės pažeidimą, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, jog prieštaravimas teisinėms nuostatomis, neteisingai paskelbtas apie asmens elgesį, gali būti pagrindas ginti dalykinę reputaciją, jei paskleisti neteisingi duomenys apie priešingumą teisei yra apibrėžti ir konkretūs, o ne bendro pobūdžio. Vien kreipimasis į teisės saugos ar kitas institucijas kaltinant juridinį asmenį teisės pažeidimais taip pat gali būti pripažįstamas juridinio asmens dalykinės reputacijos pažeidimu, jeigu nustatoma, kad kreipimasis yra žinomai melagingas, padarytas turint tikslą pakenkti⁹⁵.

Teorijoje ir teismų praktikoje pripažįstama, kad paskleistų žinių dalykinę reputaciją žeminantis pobūdis gali pasireikšti tokiais veiksniais kaip juridinio asmens finansinės padėties pablogėjimas, pelno sumažėjimas ateityje, bendradarbiavimo su partneriais bei klientais nutrūkimas, sumažėjimas ar kiti sunkumai: „*Jei bendrovės klientai ar partneriai suabejoja juridinio asmens patikimumu, išsako savo nuogąstavimus ir abejones dėl tolesnio bendradarbiavimo, ir tai turi įtakos juridinio asmens veiklai, tokiu atveju galėtų būti pripažintas dalykinės reputacijos pažeminimo faktas.*“⁹⁶.

4.1.4. Faktas, jog paskleistos žinios neatitinka tikrovės

Faktas, ar paskleistos žinios atitinka tikrovę, nustatomas palyginus jas su veiksmais, įvykiais, kurie įvyko ar vyksta tikrovėje. Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad žinių neatitikimas tikrovei yra preziumuojamas, kol atsakovas neįrodo priešingai. Taigi, ar paskleistos žinios atitinka tikrovę, turi įrodyti atsakovas. Pažymėtina, kad žinių atitikimo tikrovei faktui nustatyti neturi reikšmės neesminiai paskleistos informacijos netikslumai, pavyzdžiui, netiksliai nurodytas laikas ar vietovė. Kaip įrodinėjimo priemonėmis atsakovas gali naudotis asmenų paaiškinimais, liudytojų parodymais, visais įmanomais rašytiniais ir daiktiniais įrodymais⁹⁷.

Apžvelgus gausią EŽTT praktiką, galima teigti, kad dauguma valstybių Konvencijos narių nacionaliniuose teisės aktuose taiko paskleistų žinių atitikties tikrovei kriterijų. Tačiau

⁹⁴ *Cit. op. 91.*

⁹⁵ *Cit. op. 91.*

⁹⁶ Advokatų kontora J. Judickienė ir partneriai Jurex, *Dalykinės reputacijos pažeidimas ir jos gynimo galimybės*. Naujienlaiškis 2008-05-11.

⁹⁷ *Cit. op. 97.*

manytina, kad šio kriterijaus vertė tam tikrais atvejais gali būti labai abejotina, todėl nacionaliniai teismai turėtų atsargiai daryti išvadas dėl dalykinės reputacijos pažeidimo ypatingai, jei jis, atsižvelgus į kitas faktines aplinkybes, lemia nepalankaus sprendimo atsakovui priėmimą. Ši išvada grįstina tokiais argumentais: pasitaiko situacijų, kai išsakytiems teiginiams, kaip atitinkantiems tikrovę, pagrįsti įrodymų gauti yra faktiškai neįmanoma arba jų gavimas pareikalautų neprotingai didelių išlaidų bei pastangų. Todėl konstatuoti, jog paskleistos žinios neatitinka tikrovės vien todėl, kad atsakovas negalėjo pateikti jas pagrindžiančių įrodymų tam tikrais atvejais derėtų tik gerai išanalizavus visas faktines bylos aplinkybes bei atsižvelgus į bylos kontekstą. Manytina, kad reikėtų suklusti tais atvejais, kai buvo išsakyta keletas teiginių ir atsakovui pavyko įrodyti daugumą jų išskyrus kelis, kai jie savo „svoriu“ bei esme yra panašūs ar susiję ir dėl to tikėtina, jog jie atitinka tikrovę.

Taigi, apibendrinant tai, kas išdėstyta aukščiau, tam, kad būtų pripažinta pažeista teisė į juridinio asmens dalykinę reputaciją, reikalinga nustatyti minėtų faktų visumą. Tam tikros teismo bylos nagrinėjimo metu nustatytos aplinkybės gali nulemti, kad pažeista dalykinės reputacija bus ginama vadovaujantis ne Civilinio kodekso 2.24 straipsniu, o kita teisės norma, atitinkamai kitokia faktinių aplinkybių visuma turės būti nustatyta pažeistos teisės konstatavimui. Tačiau kiekvienu atveju yra labai svarbu atsižvelgti į informacijos paskleidimo tikslus, kontekstą, kadangi tam tikros aplinkybės pripažįstamos kaip turinčios esminės reikšmės, sprendžiant teisės į juridinio asmens dalykinės reputacijos pažeidimo klausimą.

5. Teisės į juridinio asmens dalykinę reputaciją gynimo būdai

Gindamas pažeistą teisę į juridinio asmens dalykinę reputaciją ieškovas gali prašyti teismo taikyti šiuos gynimo būdus: įpareigoti atsakovą paneigti paskleistus tikrovės neatitinkančius duomenis, paskleistus duomenis pripažinti neatitinkančiais tikrovės bei žeminančiais asmens dalykinę reputaciją, atlyginti turtinę ir neturtinę žalą. Remiantis tiek Civilinio kodekso komentaru⁹⁸, tiek teismų praktikoje⁹⁹ pripažįstama, kad tai yra atskiri teisės į juridinio asmens dalykinę reputaciją gynimo būdai, kas reiškia, kad asmuo turi laisvę pasirinkti, kuri gynimo būdą taikyti. Taip pat svarbu pažymėti, kad juridinis asmuo dalykinę reputaciją gali apginti ir neteismine ginčų sprendimo tvarka – pasinaudojęs Civilinio kodekso 2.24 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta replikos teise. Juridinis asmuo nebūtinai gali pasitenkinti tik turtinės ar neturtinės žalos atlyginimu, t.y., pinigine kompensacijos forma, praktika rodo, kad pasitaiko atvejų, kai pagrindinis juridinio asmens siekis yra grynai moralinė satisfakcija¹⁰⁰.

Toliau darbe bus detaliau aptariamas kiekvienas iš nurodytų juridinio asmens dalykinės reputacijos gynimo būdų.

5.1. Įpareigojimas paneigti paskleistus duomenis

Įpareigojimas paneigti paskleistus duomenis gali būti savarankiškas juridinio asmens pažeistos dalykinės reputacijos gynimo būdas. Pažymėtina, kad ieškovas gali reikalauti teismo įpareigoti atsakovą paneigti paskleistus duomenis tik tuo atveju, jeigu atsakovas jų nepaneigė iki kreipimosi į teismą juridinio asmens reikalavimu ar savo iniciatyva.

Juridinio asmens dalykinės reputacijos pažeidimas yra deliktinės atsakomybės dalykas. Pažymėtina, kad deliktinės atsakomybės taikymas turi atlikti kompensacinę funkciją. Kompensacinės funkcijos esmė – kompensuoti asmens patirtą žalą, nuostolius, grąžinti subjektą kiek įmanoma labiau prie padėties, buvusios prieš jo teisių pažeidimą. Paskleidus melagingą informaciją apie juridinį asmenį, visuomenėje formuojasi klaidinga nuomonė, pasireiškianti įvairiausios formos juridinio asmens praradimais, todėl, norint priartinti nukentėjusio juridinio asmens padėtį prie buvusios iki jo teisių pažeidimo, pirmiausia reikia visuomenę informuoti, kad jai suteiktos žinios apie minėtą subjektą buvo

⁹⁸ *Cit. op.* 57, p. 68-69.

⁹⁹ *Cit. op.* 59.

¹⁰⁰ *Cit. op.* 66.

klaidingos. Todėl, vertinant šį pažeistos dalykinės juridinio asmens reputacijos gynimo būdą, atsižvelgiant į Konvencijos 10 straipsnio bei EŽTT bylų praktiką, manytina, kad įpareigojimas atsakovui paneigti paskleistus tikrovės neatitinkančius duomenis, yra ne tik proporcingas Civilinio kodekso 2.24 straipsnyje įtvirtintam tikslui – apginti asmens reputaciją, tačiau iš esmės toks gynybos būdas yra minimalus, netgi tam tikrais atvejais nepakankamas, nes nepaneigia nuostolių, kitokių praradimų atsiradimo juridiniam asmeniui galimybės. Tačiau, reikia sutikti, kad tam tikrais atvejais moralinės satisfakcijos juridiniam asmeniui gali pilnai pakakti. Paneigimo forma, kaip nurodoma Civilinio kodekso komentare, turi atitikti duomenų paskleidimo formą¹⁰¹, todėl, pavyzdžiui, jeigu informacija buvo paskleista išsiuntinėjant žinutes elektroniniu paštu, atitinkamai paneigimas turės būti išsiuntinėtas tokiu pat būdu.

5.2. Reikalavimas teismo sprendimu pripažinti paskleistus duomenis neatitinkančiais tikrovės bei žeminančiais dalykinę reputaciją

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, kad reikalavimas teismo sprendimu paskleistus duomenis pripažinti neatitinkančiais tikrovės bei žeminančiais juridinio asmens dalykinę reputaciją gali būti atskiras pažeistos teisės gynimo būdas: „*Asmuo turi teisę pareikšti reikalavimą tik dėl paskleistų duomenų pripažinimo žeminančiais jo garbę ir orumą bei neatitinkančiais tikrovės, nepareikšdamas reikalavimo paneigti tokius duomenis. Toks asmens pažeistų teisių ir įstatymo saugomų interesų gynimas yra galimas, atsižvelgiant į asmens valią dėl pažeistų teisių gynimo ribų (CK 1.138 straipsnio 1 dalis, 2.24 straipsnis).*“¹⁰².

Pažymėtina, kad yra pasitaikę atvejų, kai žemesnės instancijos teismai tokį asmens reikalavimą laikydavo neatsiejamu nuo reikalavimo įpareigoti atsakovą paneigti paskleistus duomenis ir atitinkamai, reikalavdavę, kad ieškovas prieš kreipiantis į teismą būtų pasinaudojęs ikiteismine ginčo sprendimo tvarka. Manytina, kad minėtas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo sprendimas atitinka asmenų, kurių dalykinė reputacija (ar garbė ir orumas) buvo pažeisti, interesus, kadangi tik pats asmuo turi turėti prerogatyvą spręsti, kokią teisių gynimo būdą pasirinkti.

¹⁰¹ *Cit. op. 57, 2.24 str., 12 paragrafas.*

¹⁰² *Cit. op. 59.*

5.3. Turtinės ir (ar) neturtinės žalos atlyginimas

Juridinis asmuo gali teismo prašyti atlyginti turtinę ir neturtinę dėl dalykinės reputacijos pažeidimo patirtą žalą tiek kartu, tiek bet kurią iš jų atskirai - tai taip pat yra savarankiški teisių gynimo būdai. Kadangi įpareigojimas paneigti paskleistus melagingus duomenis nepaneigia nuostolių, kitokių praradimų atsiradimo juridiniam asmeniui galimybės. Jeigu juridinis asmuo, kurio teisė į dalykinę reputaciją buvo pažeista, turėjo turtinių nuostolių, ar patyrė neturtinę žalą, tuomet, vien įpareigojimas paneigti paskleistus duomenis nepasieks teisinio tikslo, numatyto Civilinio kodekso 2.24 straipsnyje, t.y., efektyviai neapgins juridinio asmens teisės į reputaciją.

Dėl išvardytų priežasčių bei atsižvelgiant į EŽTT bylų praktiką, darytina išvada, kad turtinės bei neturtinės žalos priteisimas, yra proporcingas siekiamam tikslui. Žinoma, tokios išvados daromos turint omenyje normos kontekstą – civilinio kodekso, bei civilinio proceso kodekso normas dėl įrodymų, pagrindžiančių turtinę bei neturtinę žalą, jų dydį, pakankamumo, neturtinės žalos vertinimo ir kitas. Kadangi turtinės ir neturtinės žalos atlyginimas gali būti savarankiški reikalavimai ginant juridinio asmens dalykinę reputaciją, verta paanalizuoti kiekvieną iš jų atskirai.

(i) Turtinės žalos atlyginimas

Turtinė žala pagal Civilinio kodekso 6.249 straipsnio 1 dalį - asmens turto netekimas arba sužalojimas, turėtos išlaidos (tiesioginiai nuostoliai), taip pat negautos pajamos, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų. Pažymėtina, kad neaptikta nei Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, nei Lietuvos Apeliacinio Teismo praktikos, kur ieškovas, kreipęsis dėl pažeistos dalykinės reputacijos gynimo, būtų prašęs atlyginti dėl tokio pažeidimo patirtą turtinę žalą. Tai galima aiškinti tuo, kad paprastai turtinė žala dėl dalykinės reputacijos pažeidimo pasireiškia po tam tikro laiko tarpo: sumažėja pardavimai, nesudaromi tam tikri verslo sandoriai, ar esami verslo partneriai sudarytus sandorius nutraukia.

Juridiniai asmenys, sužinoję apie paskleistus tikrovės neatitinkančius duomenis, paprastai siekia kuo greičiau pažeistą teisę apginti, nutraukti pažeidimus, kai jie yra tęstiniai. Taip pat pažymėtina, kad jeigu tam tikri turtiniai paradimai įvyksta dar prieš kreipiantis į teismą, savo esme jie paprastai labai sunkiai įrodomi ir pagrindžiami. Pavyzdžiui, juridinis

asmuo ketino sudaryti tam tikrą sutartį dėl paslaugų teikimo kitam subjektui, tačiau paskleidus tikrovės neatitinkančius juridinio asmens dalykinę reputaciją žeminančius duomenis, kitas subjektas staiga atsisakė sudaryti minėtą sutartį. Manytina, kad labai sudėtinga būtų apskaičiuoti negautas pajamas, o tuo labiau įrodyti, kad sutartis nebuvo sudaryta būtent dėl paskleistų duomenų. Žinoma, galimi teoriniai pasvarstymai, jog atsisakęs sudaryti sutartį subjektas galėtų paliudyti teisme nuroydamas, kad sutartis buvo nesudaryta būtent dėl paskleistų tikrovės neatitinkančių duomenų apie juridinį asmenį, arba juridinis asmuo galėtų pateikti teismui tam tikrus įrodymus, pavyzdžiui, minėto subjekto jam adresuotą laišką, kuriame subjektas įvardija sutarties nesudarymo priežastį.

(ii) Neturtinės žalos atlyginimas

Neturtinė žala - asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kita, teismo įvertinti pinigais¹⁰³. Iš pastarojo apibrėžimo akivaizdu, kad iš esmės neturtinė žala yra siejama su fizinio asmens išgyvenimais, tačiau, kaip nurodo Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nors: „CK 6.250 straipsnio 1 dalyje nurodyti neturtinės žalos požymiai daugiausia taikytini tik fiziniam asmeniui (fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija), tačiau tai nepaneigia neturtinės žalos juridiniam asmeniui atsiradimo galimybės, kuri dažniausiai pasireiškia reputacijos pablogėjimu, juridinio asmens pažeminimu, jo socialinių santykių sumažėjimu ir kita.“¹⁰⁴.

Pažymėtina, kad vadovaujantis Lietuvos teismų praktika, tai yra pagrindinis ir dažniausias juridinio asmens reikalavimas, ginant pažeistą dalykinę reputaciją. Pagal Civilinio kodekso 6.250 straipsnio 2 dalį teismas, nustatydamas neturtinės žalos dydį, atsižvelgia į pasekmes, šią žalą padariusio asmens kaltę, jo turtinę padėtį, padarytos turtinės žalos dydį bei kitas turinčias reikšmės bylai aplinkybes, taip pat į sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijus. Pažymėtina, kad nustatydami dėl juridinio asmens dalykinės reputacijos pažeidimo priteistiną neturtinę žalą, Lietuvos teismai kaip reikšmingus kriterijus įvardija žinių paskleidimo mastą, patį žinių pobūdį (ar savo esme tai yra kaltinimas tam tikro sunkaus

¹⁰³ *Cit.op.* 1, 2.250 str. 1d.

¹⁰⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. kovo 6 d. nutartis civilinėje byloje *uždaroji akcinė bendrovė „Simon Louwerse International Transport“ v. uždaroji akcinė bendrovė „Dinaka“*, Nr. 3k-3-169/2006, kat. 27.12.

nusikaltimo padarymu, ar ne tokie žalingi savo turiniu pareiškimai), atsakovo kalbę. Tačiau praktikoje įrodymų, dėl šių įstatyme įtvirtintų kriterijų, pagal kuriuos nustatomas neturtinės žalos dydis, ne visada objektyviai galima surinkti. Todėl, kaip dažnai akcentuoja teismai, neturtinės žalos dydis nustatomas pagal byloje esančius įrodymus, vadovaudamasis sąžiningumo, teisingumo ir protingumo principais.

Kiek įdėmiau ir atsargiau teismų turėtų būti vertinama Civilinio kodekso 2.24 straipsnio 5 dalis, pagal kurią visuomenės informavimo priemonei tenka atsakomybė dėl turtinės ir (ar) neturtinės žalos atlyginimo iš esmės dėl to, kad ji atsisako nurodyti tikrovės neatitinkančių duomenų šaltinį, nors skleidama šiuos duomenis ji nežinojo ir neturėjo žinoti, kad duomenys neatitinka tikrovės.

EŽTT savo jurisprudencijoje ne kartą yra pasisakęs dėl didesnių visuomenės informavimo priemonių laisvių skleidžiant žinias visuomenei, ypatingai svarbiomis ir aktualiomis viešojo intereso temomis, tokiomis kaip aplinkos apsauga, žmonių sveikata ir gerovė. Nemanytina, kad tikrovės neatitinkančių žinių paskleidimo atveju įpareigojimas visuomenės informavimo priemonei paneigti paskleistus tikrovės neatitinkančių duomenis būtų neproporcingas tikslui apginti dėl tokių žinių paskleidimo nukentėjusio juridinio asmens dalykinę reputaciją. Tačiau įpareigojimas atlyginti turtinę ir (ar) neturtinę žalą, manytina, galėtų būti įvertintas kaip pernelyg ribojantis visuomenės informavimo priemonės laisvę skleisti informaciją. Tokį įpareigojimą, visuomenės informavimo priemonei atsisakius atskleisti žinių šaltinį (tikrąjį autorių, nepanorusį, kad jo tapatybė būtų atskleista), EŽTT jurisprudencijos kontekste būtų galima laikyti labiau kaip tam tikrą sankciją visuomenės informavimo priemonei, nei kompensaciją juridiniam asmeniui.

Todėl, manytina, kad Lietuvos nacionaliniai teismai, visuomenės informavimo priemonei pateikus įrodymus, kad ji iš tiesų nežinojo ir neturėjo žinoti, kad atitinkami duomenys neatitinka tikrovės, t.y., pagrindus, kad ji turėjo pagrindą manyti, kad tokios jai pateiktos žinios yra teisingos, neturėtų įpareigoti visuomenės informavimo priemonę atlyginti juridiniam asmeniui turtinę ar neturtinę žalą.

Galima būtų pasvarstyti, kad įstatymų leidėjas galėtų pakoreguoti Civilinio kodekso 2.24 straipsnio 5 dalį, numatydamas tam tikrus didesnius informacijos patikrinimo standartus visuomenės informavimo priemonei tais atvejais, kai ji ketina paskelbti tam tikras žinias nenurodydama tų žinių tikrojo autoriaus, ir visuomenės informavimo priemonės atsakomybę

atlyginant turtinę bei neturtinę žalą sieti su atveju, kai visuomenės informavimo priemonė tokių standartų skleisdama atitinkamas žinias nesilaikė.

Nors iš Civilinio kodekso 2.24 straipsnio turinio išskiriami tik aukščiau išvardinti pažeistos dalykinės reputacijos gynimo būdai, tačiau juridinis asmuo, siekdamas apginti savo dalykinę reputaciją, tai gali padaryti ir naudodamas kitus teisių gynimo būdų instrumentus, tarp kurių paminėtinas prevencinis ieškinys bei laikinųjų apsaugos priemonių taikymas.

5.4. Prevencinis ieškinys

Be prašymo taikyti aukščiau nurodytus gynimo būdus, juridinis asmuo, siekdamas apginti savo dalykinę reputaciją, taip pat gali reikšti prevencinį ieškinį, reikalaujantis įpareigoti atsakovą neskelbti tikrovės neatitinkančios ir juridinio asmens dalykinę reputaciją pažeidžiančios informacijos. Žinoma, galimybė reikšti prevencinį ieškinį yra realesnė, kai tokius duomenis ketinama paskleisti būtent visuomenės informavimo priemonėmis, kadangi tikimybė sužinoti iš anksto, kad tokius duomenis ketina ateityje paskleisti, pavyzdžiui, konkurentas, o ne visuomenės informavimo priemonė, yra daug mažesnė.

Civilinio kodekso 6.255 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad prevenciniu ieškiniu laikomas ieškinys, kuriuo siekiama uždrausti atlikti veiksmus, sukeliančius realią žalos padarymo ateityje grėsmę, o pagrindas prevenciniam ieškiniui pareikšti yra realus pavojus, kad ateityje gali būti padaryta žalos¹⁰⁵. Todėl juridinis asmuo, žinodamas, kad ateityje bus paskleisti tam tikri tikrovės neatitinkantys ir jo dalykinę reputaciją realiai galintys pažeisti duomenys, pagal minėtą Civilinio kodekso normą gali kreiptis į teismą su prevenciniu ieškiniu prašydamas, kad teismas įpareigotų asmenį tokių duomenų ateityje nepaskleisti.

Kaip yra nurodoma Civilinio kodekso komentare, ieškinio dalykas gali pasireikšti prašymu uždrausti publikuoti straipsnį ar platinti leidinį, kur numatoma paskleisti tikrovės neatitinkančius bei reputaciją žeminančius duomenis¹⁰⁶. EŽTT viena pavojingiausių ir didžiausių riziką teisei laisvai reikšti mintis bei įsitikinimus keliančių valstybių Konvencijos narių taikomų ribojančių priemonių laiko būtent išankstinį draudimą publikuoti tam tikrą informaciją. EŽTT ypatingai kritiškai vertina atvejus, kai išankstinis draudimas skleisti informaciją taikomas visuomenės informavimo priemonei, kadangi tuomet nukenčia ir visuomenė, kurios atitinkamos žinios nepasiekė. Ir nors EŽTT yra pripažinęs, kad

¹⁰⁵ *Cit. op.* 1, 6.255 str. 1 d.

¹⁰⁶ *Cit. op.* 57, p. 68-69.

Konvencijos 10 straipsnis iš principo nedraudžia valstybėms Konvencijos narėms tokių išankstinių ribojimų numatyti savo vidaus teisės aktuose bei juos taikyti¹⁰⁷, tačiau kiekvienu atveju turi būti įvertintas išankstinio draudimo skleisti informaciją proporcingumas siekiamam tikslui – apginti asmens dalykinę reputaciją.

Lietuvos Respublikoje tokia užduotis tenka nacionaliniams teismams, kadangi prevencinis ieškinys, kaip galimas pažeistos dalykinės reputacijos gynimo būdas, nėra įtvirtintas Civilinio kodekso 2.24 straipsnyje, o struktūriškai randasi Civilinio kodekso civilinės atsakomybės bendrųjų nuostatų skirsnyje, todėl formaliai vertinant, prevencinio ieškinio normos tikslas nėra dalykinės reputacijos apsauga. Prevencinio ieškinio normos tikslas yra bet kokios teisės saugomos vertybės apsauga jos galimo pažeidimo ateiityje atveju, todėl įstatymų leidėjui įtvirtinant šią bendrąją normą nebuvo tikslo ir pareigos įvertinti ją proporcingumo principo Konvencijos 10 straipsnio prasme atžvilgiu. Dėl šių priežasčių teismas bylose dėl juridinio asmens dalykinės reputacijos pažeidimo sprendamas dėl tokios teisę laivai reikšti mintis bei įsitikinimus ribojančios priemonės taikymo turi itin skrupulingai įvertinti šios priemonės proporcingumą siekiamam tikslui.

Sunku įsivaizduoti priežastis bei argumentus, kurie įtikintų EŽTT dėl išankstinio draudimo skleisti informaciją proporcingumo, siekiant apginti asmens dalykinę reputaciją, ypačingai jei tokią informaciją skleisti būtų drausta visuomenės informavimo priemonei. Galima teoriškai pasvarstyti, kad proporcingumas būtų išlaikytas, jeigu skleidžiami duomenys būtų akivaizdžiai melagingi, tokie, dėl kurių nekiltų nuomonės ar žinios atribojimo problemų, bei kurie nebūtų viešojo intereso vertos temos, tačiau akivaizdžiai žemintų juridinio asmens dalykinę reputaciją.

Taip pat laikytina, kad proporcingumo principas būtų išlaikytas ir tais atvejais, kai publikacijoje juridinis asmuo būtų kaltinamas ypatingai šurkščiais nusizengimais moralei ar teisei ir tokiems kaltinimams akivaizdžiai trūktų faktinio pagrindimo, nepaisant to, kad publikacijos tema būtų viešo intereso. Tokios išvados grindžiamos tuo, kad, kaip ir nuteisimas kalėti, išankstinis draudimas publikuoti, skelbti informaciją EŽTT vertinamas kaip ypatingai saviraiškos laisvę ribojanti priemonė, o ypatingai ribojančių priemonių taikymas pasak EŽTT yra pateisinamas tik išimtiniais atvejais¹⁰⁸.

¹⁰⁷ *Cit. op.* 52.

¹⁰⁸ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2009 m. vasario 19 d. sprendimas byloje *Marchenko v. Ukraine*, Appl. No. 4063/04, 52 paragrafas, taip pat *Cit. op.* 5, 115 paragrafas.

5.5. *Laikinių apsaugos priemonių taikymas*

Nors laikinoji apsaugos priemonė savo esme nėra materialus teisių gynimo būdas, o tiesiog tam tikra laikino pobūdžio procesinė teisinė poveikio priemonė, taikoma teismo dėl geresnio materialiuju teisių gynimo, jos taikymas praktiškai pasireiškia atitinkamų teisių suvaržymu. Juridinis asmuo besikreipdamas į teismą dėl dalykinės reputacijos pažeidimo, remdamasis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso¹⁰⁹ 145 straipsnio 1 dalies 12 punktu gali prašyti teismo taikyti laikinąją apsaugos priemonę - įpareigoti atsakovą atlikti veiksmus, užkertančius kelią žalai atsirasti ar padidėti, t.y., uždrausti atsakovui atitinkamu būdu skleisti tam tikrą informaciją.

Tokia laikinoji apsaugos priemonė pagal savo tikslą priskiriama prevencinėms laikinosios apsaugos priemonėms. Bylinėjimasis teisme dažnai pareikalauja net kelerių metų iki būna priimamas galutinis sprendimas, todėl visą šį laiką atsakovas gali toliau atitinkamu būdu skleisti tikrovės neatitinkančią informaciją, taip darydamas vis didesnę žalą juridinio asmens dalykinei reputacijai. Minėtos laikinosios apsaugos priemonės pritaikymas tokiu atveju atrodo išeitis iš padėties. Tačiau, kaip ir prevencinis ieškinys, laikinoji apsaugos priemonė EŽTT jurisprudencijos kontekste vertintina kaip ypatingai teisę laisvai reikšti mintis bei skleisti įsitikinimus ribojanti priemonė, tuo labiau, kad egzistuoja tikimybė, jog ieškinys nebus patenkintas, t.y., teismas, priimdamas sprendimą, konstatuos, jog juridinio asmens dalykinė reputacija nebuvo pažeista. EŽTT ne kartą yra konstatavęs, kad net trumpalaikis informacijos „sulaikymas“ nuo paskelbimo gali eliminuoti visą tos informacijos vertę ir vėliau nebetekti prasmės, tai ypatingai aktualu visuomenės informavimo priemonėms, kurių pagrindinė funkcija – perduoti žinių visuomenei, informuoti ją aktualiais ir rūpimais klausimais. Todėl, ypatingai atsizvelgus į EŽTT poziciją bylose dėl Konvencijos 10 straipsnio pažeidimo, laikytina, kad laikinosios apsaugos priemonės taikymas uždraudžiant atsakovui atitinkamu būdu skleisti informaciją yra neproporcingas šia poveikio priemone siekiamam tikslui.

Galima paminėti Lietuvos apeliacinio teismo priimtą nutartį byloje dėl dalykinės reputacijos pažeidimo, kurioje teismas patenkino juridinio asmens prašymą dėl laikinosios apsaugos priemonės taikymo - uždrausti atsakovui skleisti tikrovės neatitinkančią informaciją per bet kokias Lietuvos jurisdikcijai priklausančias visuomenės informavimo priemones apie

¹⁰⁹ *Cit. op.* 84, 145 str. 1 d. 12 p.

tariamą tam tikro vaistinio preparato, kuri juridinis asmuo platino Lietuvoje, neatitikimą bet kokiems Europos Sąjungos ar nacionaliniu mastu galiojančiuose teisės aktuose numatytiems kokybės, saugumo, efektyvumo ar kitokiems kokybiniams reikalavimams¹¹⁰. Šioje byloje teismas argumentavo, kad nepritaikius tokios laikinosios apsaugos priemonės, o išnagrinėjus bylą iš esmės, nustačius, kad ieškovo teisės yra pažeistos ir jam padaryta žala, iki bylos išnagrinėjimo iš esmės ir sprendimo įsiteisėjimo būtų toliau tęsiamas ieškovo teisių pažeidimas ir toliau jam daroma žala. Teismas visiškai nevertino tokios laikinosios priemonės sąlygojamų ribojimų Konvencijos 10 straipsnio kontekste. Pažymėtina, kad skleidžiamos informacijos turinys savyje talpino viešojo intereso – visuomenės sveikatos ir gerovės temą dėl galimo vaisto neatitikimo tam tikriems leistiniams standartams ir kenkimo žmonių sveikatai. Manytina, kad ribojimas buvo neproporcingas siekiamam tikslui, teismas priimdamas tokį sprendimą, greičiausiai pažeidė Konvencijos 10 straipsnyje įtvirtintą teisę laisvai skleisti mintis bei įsitikinimus.

¹¹⁰ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. rugsėjo 18 d. nutartis civilinėje byloje *uždaroji akcinė bendrovė „SICOR BIOTECH“ v. R. J. J.*, Nr. 2-654/2008.

6. Išvados

1. Juridinio asmens dalykinė reputacija – tai juridinio asmens geras vardas, vertinimas visuomenėje ar tam tikrose jos grupėse. Dėl savo reikšmės juridinio asmens dalykinė reputacija pripažįstama nematerialiu bendrovės turtu. Kartu tai reiškia, kad tai yra teisės saugoma vertybė – juridinio asmens asmeninė neturtinė teisė.
2. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.24 straipsnis įtvirtina pažeistos juridinio asmens dalykinės reputacijos gynimo būdus. Tačiau išanalizavus Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudenciją Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 10 straipsnio pažeidimų kontekste, darytina išvada, kad tam tikri Civiliniam kodekse įtvirtinti bei nacionalinių Lietuvos Respublikos teismų taikomi dalykinės reputacijos gynimo būdai galimai pažeidžia minėto Konvencijos straipsnio saugomą ir demokratinės valstybės santvarkos pamatu laikomą asmens saviraiškos laisvę, nes tam tikri taikomi ribojimai, manytina, nėra proporcingi siekiamam tikslui. Tarp galimai pernelyg teisę laivai reikšti mintis bei įsitikinimus ribojančių dalykinės reputacijos gynimo būdų paminėtinas įpareigojimas visuomenės informavimo priemonei atlyginti turtinę bei neturtinę žalą, kai skleisdama tikrovės neatitinkančius duomenis ji nežinojo ir neturėjo žinoti, kad jie neatitinka tikrovės, taip pat prevencinis ieškinys.
3. Juridinio asmens dalykinę reputaciją žeminantys, tikrovės neatitinkantys duomenys gali būti paskleisti tiek visuomenės informavimo priemonėmis, tiek kitais būdais, pavyzdžiui elektroniniu paštu, ar žodžiu, tačiau tais atvejais, kai tikrovės neatitinkantys, juridinio asmens dalykinę reputaciją žeminantys duomenys bus paskleisti visuomenės informavimo priemonėmis, juridiniam asmeniui prieš kreipiantis į teismą gali tekti pasinaudoti vadinamąja replikos teise. Tačiau Civilinio kodekso norma, įtvirtinanti tokią ikiteisminę ginčo sprendimo procedūrą, kartais nėra pakankamai aiški net ir ją taikantiems Lietuvos Respublikos teismams. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šiuo klausimu yra pateikęs išaiškinimą, kuris neabejotinai suteikia daugiau aiškumo ir skaidrumo asmeniui sprendžiant ir dėl galimų savo pažeistos dalykinės reputacijos gynimo būdų.
4. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.24 straipsniu, juridinio asmens teisė į dalykinę reputaciją teisme bus pripažinta pažeista, jeigu bus nustatyta

tam tikrų faktų visuma. Tačiau dalykinės reputacijos pažeidimas tam tikrais atvejais gali būti teismo konstatuotas net ir tuomet, jeigu nėra nustatoma minėtų faktų visuma - Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pateikęs pažangų bylą, kuomet konstatuojamas nepagrįstos nuomonės pareiškimo faktas, sprendimo pavyzdį, taip, tikėtina, eliminuodamas atvejus, kuomet pažeista juridinio asmens dalykinė reputacija lieka neapginta.

5. Manytina, kad Lietuvos teismai, nagrinėdami asmens reputacijos pažeidimo bylas, daugiau dėmesio turėtų skirti ne fakto ar nuomonės atribojimo klausimui, o vertinimui, ar paskleista informacija yra apskritai etiška, ar jos pagrindinis tikslas nėra įžeisti, pakenkti, ar buvo pakankamai faktinio pagrindo jai skleisti ir panašiai. Tokia linkme eina ir Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika. Teisės normą pritaikyti susiklosčiusiai faktinei situacijai, ją kvalifikuoti yra teismo pareiga ir tenka pripažinti, kad Civilinio kodekso 2.24 straipsnis nėra vienintelė teisės norma juridinio asmens dalykinės reputacijos pažeidimui kvalifikuoti ir jam spręsti. Nors manytina, kad tokia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pozicija yra sveikintina ir suprantama, tačiau teismas, Civilinio kodekso 1.137 straipsnio pagrindu pripažinęs asmens dalykinės reputacijos pažeidimą, turėtų parinkti ir atitinkamą argumentaciją, atsižvelgiant į Europos Žmogaus Teisių Teismo suformuotą praktiką dėl vienokios ar kitokios kito asmens saviraiškos laisvę ribojančios priemonės taikymo teisėtumo.
6. Bet kokių atveju, Lietuvos Respublikos teismų praktika liudija, kad juridiniai asmenys naudojami Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse įtvirtintais gynybos mechanizmais ir gan aktyviai gina savo pažeistas teises, tačiau šis institutas stokoja platesnės analizės, ypač kalbant apie Civiliniam kodekse įtvirtintų dalykinės reputacijos gynimo būdų sąveiką su Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 10 straipsniu Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijos kontekste, atsižvelgiant į tai, kad minėto teismo praktika kinta ir saviraiškos laisvės bei asmens reputacijos santykio klausimais.

7. Santrauka

Teisė į juridinio asmens dalykinę reputaciją ir jos gynimas

Teisė į juridinio asmens dalykinę reputaciją kartu su kitomis neturtinėmis teisėmis bei vertybėmis yra įtvirtinta Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.114 straipsnio 1 dalyje. Dalykinė reputacija yra intelektinių pastangų, finansinių investicijų bei pakankamai ilgo laiko periodo ją įgyjant rezultatas. Todėl juridiniam asmeniui įgyti dalykinę reputaciją yra pakankamai sunku, tačiau ją yra gana lengva prarasti paskleidus tikrovės neatitinkančius duomenis. Dėl nurodytos priežasties, Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas numato teisinės priemonės ginti juridinio asmens teisę į dalykinę reputaciją.

Svarbu pabrėžti, kad Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje įtvirtintos bei nacionalinių teismų taikomos minėtos teisinės priemonės turi nepažeisti teisės laisvai reikšti mintis bei įsitikinimus, kuri yra ginama Europos žmogaus teisių bei pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos („Konvencija“). Nacionalinės valdžios institucijos nustatydamos, o nacionaliniai teismai taikydami teisės normas dėl dalykinės reputacijos gynimo, kurios riboja teisę laisvai reikšti mintis bei įsitikinimus, turi įsitikinti, kad tokios teisės normos ir jų taikymas atitinka tris kumuliacines sąlygas, nustatytas Europos Žmogaus Teisių Teismo. Šios trys sąlygos yra: 1. ribojimai turi būti numatyti įstatymuose, 2. ribojimai turi turėti tikslą ginti vieną ar daugiau Konvencijos 10 straipsnio 2 dalyje išvardintų teisių ar vertybių, 3. ribojimai turi būti būtini demokratinėje visuomenėje. Vertinant Lietuvos Respublikos teisės aktuose įtvirtintą teisės į juridinio asmens dalykinę reputaciją apsaugą, galima teigti, kad pirmosios trys sąlygos yra išpildytos, tačiau kiek abejonių kyla dėl atitikties trečiajai sąlygai, ypač vertinant prevencinio ieškinio taikymą ar įpareigojimą visuomenės informavimo priemonei atlyginti turtinę ir (ar) neturtinę žalą, kai ji atsisako atskleisti paskleistos informacijos šaltinį, nors visuomenės informavimo priemonė nežinojo, kad paskleista informacija neatitinka tikrovės.

Teisės į juridinio asmens dalykinę reputaciją apsauga yra įtvirtinta Civilinio kodekso 2.24 straipsnyje: „*Asmuo turi teisę reikalauti teismo tvarka paneigti paskleistus duomenis, žeminančius jo garbę ir orumą ir neatitinkančius tikrovės, taip pat atlyginti tokių duomenų paskleidimu jam padarytą turtinę ir neturtinę žalą. <...> Preziumuojama, kad paskleisti duomenys neatitinka tikrovės, kol juos paskleidęs asmuo neįrodo priešingai.*“ Tam, kad būtų konstatuotas teisės į juridinio asmens dalykinę reputaciją pažeidimas, teismas turi nustatyti

šiuos faktus: 1. informacijos paskleidimo faktą, 2. faktą, kad paskleista informacija buvo apie konkretų juridinį asmenį, 3. faktą, kad paskleista informacija žemina juridinio asmens dalykinę reputaciją, 4. faktą, kad paskleista informacija neatitinka tikrovės. Ne visada šių faktų konstatavimas yra paprasta užduotis: kyla keblumų atitinkant žinią nuo nuomonės, o ieškovui, dėl pažeistos teisės ypatumų, kyla tam tikras iššūkis įrodyti patirtą žalą arba atsakovui kartais yra beveik neįmanoma įrodyti, jog paskleista informacija yra teisinga, kadangi ne visada yra įmanoma gauti bei pateikti atitinkamus įrodymus. Tam tikrų keblumų kyla ir sprendžiant tinkamo atsakovo klausimą kreipiantis į teismą, o taip pat, ar asmuo, kuriam buvo paskleista informacija, yra tinkamas subjektas svarstant dėl galimybės ginti pažeistą dalykinę reputaciją. Priimdami sprendimus teismai turi būti lankstūs ir įvertinti visumą aplinkybių byloje, tam, kad būtų išvengta situacijos, kai sprendimai yra pagrįsti vien formaliais pagrindais.

Pagal Civilinio kodekso 2.24 straipsnį, teisme ieškovas gali reikalauti atskirų gynybos priemonių: 1. paneigti paskleistą informaciją, žeminančią juridinio asmens dalykinę reputaciją, 2. pripažinti paskleistą informaciją neatitinkančia tikrovės bei žeminančia juridinio asmens dalykinę reputaciją; 3. priteisti turtinę žalą, 4. priteisti neturtinę žalą. Ieškovas taip pat gali kreiptis į teismą su prevenciniu ieškiniu reikalaujantis uždrausti paskleisti atitinkamą informaciją ateityje arba prašyti teismo pritaikyti laikinąją apsaugos priemonę. Pastarosios pritaikytos pažeistos dalykinės reputacijos gynimo priemonės gali tapti Europos Žmogaus Teisių Teismo tyrimo objektu dėl Konvencijos 10 straipsnio pažeidimo, kadangi tokios teismų taikomos gynimo priemonės vertintinos kaip galimai neproporcingos siekiamam tikslui.

8. Summary

Right of a legal person to professional reputation and its defense

Legal right of a legal person to its professional reputation is enshrined in 1 paragraph of Article 1.114 of the Civil Code of the Republic of Lithuania among other non-property rights and values.

Professional reputation is a result of intellectual efforts, financial investments and sufficiently long period of time gaining. Therefore, it is quite difficult for a legal person to gain a professional reputation, but it is easy to lose it due to dissemination of erroneous information. With regard to the mentioned reason, the Civil Code of the Republic of Lithuania provides legal measures for defending the right of a legal person to its professional reputation.

It is important to note that the mentioned legal measures contained in the legal system of the Republic of Lithuania and applied by the national courts must not violate the freedom of expression, protected by the European Convention on Human Rights (ECHR) and fundamental freedoms (hereinafter – the “Convention”). The national authorities when establishing and national courts when applying the legal rules for the protection of professional reputation that interferes with the freedom of expression, must make sure that such rules and their application do fulfill three cumulative conditions, determined by the European Court of Human Rights. Such conditions are: (1) the interference must be prescribed by law, (2) the interference must be aimed at protecting one or more of the interests or values listed in 2 paragraph of Article 10 of the Convention, (3) the interference must be necessary in a democratic society. With respect to the protection of a right of a legal person to its professional reputation in the legislation of the Republic of Lithuania, one may state that the first two conditions are fulfilled, but there are some doubts regarding the third condition, especially assessing the appliance of a preventive action or obligation for the media to pay pecuniary or (and) non-pecuniary damages when the media refuses to reveal the source of the disseminated information, even if the media did not know that the disseminated information was erroneous.

The protection of the right of a legal person to its reputation is enshrined in Article 2.24 of the Civil Code of the Republic of Lithuania: “A person shall have the right to demand refutation in judicial proceedings of the publicized data, which abase his honor and dignity

and which are erroneous as well as redress of the pecuniary and non-pecuniary damage incurred by the dissemination of the said data.<...> The data, which was disseminated, shall be presumed to be erroneous as long as the person who disseminated it proves the opposite.”. In order to state the violation of the right of a legal person to its professional reputation the court must establish such facts: (1) the fact that the information was disseminated, (2) the fact that the disseminated information was about a particular legal person, (3) the fact that the disseminated information damages the professional reputation of a legal entity, (4) the fact that the disseminated information is erroneous.

Not always it is simple and easy to determine such facts: there are some difficulties delimitating the news from opinion and for the plaintiffs is quite a challenge to prove the damage suffered because of the particularity of damaged right or for the defendant sometimes it is almost impossible to prove that the disseminated information is true because of the inability to get and provide certain proof. There are also some issues when determining the right defendant when applying to the court and questions when deciding on whether the person to whom the information was disseminated is right regarding the possibility to defend one’s damaged professional reputation. The national courts must be flexible when taking the decision and must assess all the details in the case as not to base their decision only on formal grounds.

According to Article 2.24 of the Civil Code in judicial proceedings the plaintiff may demand for further separate defense remedies: (1) to refute the disseminated information, which damages its professional reputation, (2) to declare the disseminated information untrue and damaging its professional reputation, (3) to award pecuniary damages, (4) to award non-pecuniary damages. The plaintiff may also apply to the court with the preventive action demanding to prohibit the dissemination of a certain information in the future or interim legal measure. The latter if applied by the court may be subject to the assessment by the European Court of Human Rights regarding the violation of Article 10 of the Convention as such remedy might be considered not proportional to the legal aim of the right to professional reputation.

9. Literatūros sąrašas:

Teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos konstitucija. Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014;
2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262;
3. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2006, Nr. 82-3254; Įstatymas skelbtas: Valstybės žinios, 1996, Nr. 71-1706;
4. 1964-07-07 Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 1964, Nr. 19-138;
5. 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. Valstybės žinios, 1995-05-16, Nr. 40-987;
6. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr. [89-2741](#);
7. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2002, Nr. [36-1340](#).

Specialioji literatūra:

1. MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Antroji knyga, Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002;
2. Macovei, M. *Freedom of expression. A guide to the implementation of Article 10 of the European Convention on Human Rights, 2nd edition*. Human rights handbooks, No. 2, Directorate General of Human Rights Council of Europe F-67075 Strasbourg Cedex © Council of Europe, 2001, 2004 1st impression, November 2001 2nd impression (with corrections), February 2003 2nd edition, January 2004 Printed in Germany.

Teismų praktika:

1. Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo Senato 1998 m. gegužės 15 d. Nutarimas Nr. 1;

2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. lapkričio 24 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Naujasis aitvaras“ v. V. Saveljevas*, Nr. 3k-3-630/2004, kat. 16.9.;
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „NEO GROUP“ v. S. G.*, Nr. 3k-3-441/2010, kat. 27.12; 44.2.4.2.;
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. gruodžio 15 d. nutartis civilinėje byloje *Jankevičius v. R. Vabolis*, Nr. 3k-3-1270/2001, kat. 20.6.;
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. kovo 6 d. nutartis civilinėje byloje *uždaroji akcinė bendrovė „Simon Louwerse International Transport“ v. uždaroji akcinė bendrovė „Dinaka“*, Nr. 3k-3-169/2006, kat. 27.12.;
6. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. rugsėjo 18 d. nutartis civilinėje byloje *uždaroji akcinė bendrovė „SICOR BIOTECH“ v. R. J. J.*, Nr. 2-654/2008;
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje *A. Š. v. L. J., E. J.*, bylos Nr. 3K-3-507/2006, kat. 26.6; 44.2.4.2.;
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje *D. Š. v. UAB „Roseba“*, bylos Nr. 3K-3-498/2010, kat. 26.6; 27.12; 114.11; 119.1.;
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. rugpjūčio 8 d. nutartis civilinėje byloje *uždaroji akcinė bendrovė „Šilo bitė“ ir A. D. v. Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamentas ir uždaroji akcinė bendrovė „Lietuvos rytas“*, Nr. 3k-3-340/2011, kat. 26.6; 27.12; 114.11; 119.1.;
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. spalio 10 d. nutartis civilinėje byloje *A. S. v. uždaroji akcinė bendrovė „Šilo bitė“, uždaroji akcinė bendrovė „Laisvas laikraštis“, V. K., A. D.*, Nr. 3K-3-392/2010, kat. 26.6, 44.5.2.2, 114.8.2.;
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje *V. L. v. V. P. teisių perėmėjai atsakovai L. P., P. P. ir V. P.*, Nr. 3K-3-106/2011, kat. 26.6; 95.5.;

12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Birių krovinių terminalas“ v. UAB „Ekstra“*, Nr. 3K-3-100/2009, kat. 27.12.;
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Šilutės komunalininkas“ v. P. S. individuali įmonė „Uola“ ir tretysis asmuo S. B.*, Nr. 3K-3-667/2006, kat. 22.7; 27.12.;
14. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2004 m. gruodžio 17 d. sprendimas byloje *Cumpana and Mazare v. Romania*, Appl. No. 33348/96. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-10-29]. Prieiga per internetą:
<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?action=html&documentId=709499&portal=hbk&source=externalbydocnumber&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649> [Žiūrėta 2011-10-29];
15. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2004 m. kovo 30 d. sprendimas byloje *Radio France and others v. France*, Appl. No. 53984/00. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-10-20]. Prieiga per internetą:
<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?action=html&documentId=699563&portal=hbk&source=externalbydocnumber&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649> [Žiūrėta 2011-10-20];
16. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. rugsėjo 12 d. sprendimas byloje *Palomo Sanchez and others v. Spain*, Appl. No. 28955/06. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-10-02]. Prieiga per internetą:
<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?action=html&documentId=891672&portal=hbk&source=externalbydocnumber&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649> [Žiūrėta 2011-10-02];
17. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1999 m. sausio 21 d. sprendimas byloje *Fressoz and Roire v. France*, Appl. No. 29183/95. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-10-20]. Prieiga per internetą:
<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?action=html&documentId=696783&portal=hbk&source=externalbydocnumber&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649> [Žiūrėta 2011-10-20];

18. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2004 m. gruodžio 17 d. sprendimas byloje *Pedersen and Baadsgaard v. Denmark*, Appl. No. 49017/99. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-10-25]. Prieiga per internetą:
<<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?action=html&documentId=709500&portal=hbkm&source=externalbydocnumber&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649>> [Žiūrėta 2011-10-25];
19. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2009 m. vasario 10 d. sprendimas byloje *Eerikainen and others v. Finland*, Appl. No. 3514/02. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-10-25]. Prieiga per internetą:
<<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?action=html&documentId=846945&portal=hbkm&source=externalbydocnumber&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649>> [Žiūrėta 2011-10-25];
20. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2003 m. lapkričio 13 d. sprendimas byloje *Scharsach and News Verlagsgesellschaft mbH v. Austria*, Appl. No. 39394/98. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-10-25]. Prieiga per internetą:
<<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?action=html&documentId=699318&portal=hbkm&source=externalbydocnumber&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649>> [Žiūrėta 2011-10-25];
21. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. gegužės 5 d. sprendimas byloje *Editorial board of Pravoye Delo and Shtekel v. Ukraine*, Appl. No. 33014/05. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-10-20]. Prieiga per internetą:
<<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?action=html&documentId=885106&portal=hbkm&source=externalbydocnumber&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649>> [Žiūrėta 2011-10-20];
22. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1991 m. lapkričio 26 d. sprendimas byloje *Sunday Times v. the United Kingdom (No. 2)*, Appl. No. 13166/87. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-11-02]. Prieiga per internetą:
<<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?action=html&documentId=695585&portal=hbkm&source=externalbydocnumber&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649>> [Žiūrėta 2011-11-02];

23. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1991 m. lapkričio 26 d. sprendimas byloje *Observer and Guardian v. the United Kingdom*, Appl. No. 13585/88. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-11-02]. Prieiga per internetą:
<<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?action=html&documentId=695582&portal=hbk&source=externalbydocnumber&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649>> [Žiūrėta 2011-11-02];
24. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1995 m. liepos 13 d. sprendimas byloje *Tolstoy Miloslavsky v. the United Kingdom*, Appl. No. 18139/91. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-11-03]. Prieiga per internetą:
<<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?action=html&documentId=695824&portal=hbk&source=externalbydocnumber&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649>> [Žiūrėta 2011-11-03];
25. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1996 m. kovo 27 d. sprendimas byloje *Goodwin v. the United Kingdom*, Appl. No. 17488/90. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-11-05]. Prieiga per internetą:
<<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?action=html&documentId=695851&portal=hbk&source=externalbydocnumber&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649>> [Žiūrėta 2011-11-05];
26. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2002 m. birželio 25 d. sprendimas byloje *Colombani and others v. France*, Appl. No. 51279/99. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-10-25]. Prieiga per internetą:
<<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?action=html&documentId=698409&portal=hbk&source=externalbydocnumber&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649>> [Žiūrėta 2011-10-25];
27. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2009 m. vasario 19 d. sprendimas byloje *Marchenko v. Ukraine*, Appl. No. 4063/04. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-11-02]. Prieiga per internetą:
<<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?action=html&documentId=847479&portal=hbk&source=externalbydocnumber&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649>> [Žiūrėta 2011-11-02];

28. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2005 m. vasario 15 d. sprendimas byloje CASE OF STEEL AND MORRIS v. THE UNITED KINGDOM, Appl. No. 68416/01. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-10-25]. Prieiga per internetą:
<<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?action=html&documentId=717965&portal=hbkm&source=externalbydocnumber&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649>> [Žiūrėta 2011-10-25];
29. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1986 m. liepos 8 d. sprendimas byloje *Lingens v. Austria*, Application No. 9815/82. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-10-20]. Prieiga per internetą:
<<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?action=html&documentId=695400&portal=hbkm&source=externalbydocnumber&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649>> [Žiūrėta 2011-10-20].

Elektroniniai dokumentai:

1. Info Verslui, Teisė. *Komentaras: Juridinio asmens dalykinės reputacijos gynimas*. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-10-25]. Prieiga per internetą:
<http://www.infoverslui.lt/index.php?cid=50&new_id=20790> [Žiūrėta 2011-10-25];
3. PACEVIČIUS, Ž., MORKŪNAS, G. *Įmonės dalykinė reputacija ir jos apsauga*. Verslo žinios, 2007, Nr. 102. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-10-25]. Prieiga per internetą:
<<http://vznotes.vz.lt/Newspaper/RA99.nsf/0/c12567cc0037eec1c22572dd0044bdc2>> [Žiūrėta 2011-10-25];
4. Advokatų kontora J. Judickienė ir partneriai Jurex, *Dalykinės reputacijos pažeidimas ir jos gynimo galimybės*. Naujienlaiškis 2008-05-11. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-10-29]. Prieiga per internetą:
<<http://www.jurex.lt/dalykines-reputacijos-pazeidimas-ir-jos-gynimo-galimybes.j?id=248>> [Žiūrėta 2011-10-29].